

JÄ, MIN TOLKNING
ÄR NATURLIGTVIS EN
ANNAN:
1) LITE MER FÖRMÅR NI;
2) VÅRA BEHOV ÄR
OMÄTLIGA...

EU, upphovsrätten och hoten mot den svenska biblioteks-
ersättningen ★ Inte bara för chefer - rapport från golvet
på IFLA-kongressen 2004 ★ Engelsk biblioterapi når
socialt utestängda ★ Ge plats för poeterna på
biblioteket! ★ George Sand ★ Upprop för rättvisa och
gemensam välfärd ★ BoB 2004

bis nr 4/2004:

4 **Vänstervridna inköp och censur.** *Ingrid Atlestam kommenterar händelser i biblioteksvärlden i notisform*

6. **Få biblioteksnära aha-upplevelser på mässgolvet.** *Greta Renborg rapporterar från Bok- och Bibliotek 2004.*

8. **Ständigt denna EU-kommission.** *Siv Wold-Karlsen om upphovsrätt och kulturpolitik*

14. **Upprop för rättvisa och gemensam välfärd.** *BiS har förenat sig med Attac, SEKO m fl*

16. **Biblioterapi - något för biblioteken.** *Agneta Heinö har följt en ett engelskt projekt som nått 2.000 personer.*

20. **Släpp in poeterna i biblioteket!** *bis vill påminna om att biblioteken har ett ansvar för att bra poeter får en publik. Petter Lindgren är först ut i serien.*

22. **Till London med BiS?** *8-10 april ordnar socialt medvetna engelska bibliotekarier och forskare ett ambitiöst program med seminarier och studiebesök*

24. **IFLA-kongresser - inte bara för chefer**

Minnen och reflektioner från IFLA och Argentina, augusti-september 2004. Lizzie Tuve

27. **Declaration from Buenos Aires.**

On information, documentation and libraries. Från deltagarna i det första sociala forumet om information, dokumentation och bibliotek

28. **George Sand intressantare än Flaubert!** *Mats Myrstener om kvinnliga 1800-talsförfattare i skuggan av män.*

31. **Åke Åberg 1916-2004.** *Mats Myrstener beskriver en folkbildare*

32. **Google digitaliserar biblioteken?**

Bild: Ulf Larson, bis huvudillustratör sedan 1972

bis

Utges av föreningen Bibliotek i Samhälle
Tidningen utkommer med fyra nummer per år, indexeras i
Artikel-sök

Redaktör och ansvarig utgivare: Lennart Wettmark

Styrelse/redaktionsgrupp:

Ordinarie: Mats Myrstener, Lennart Wettmark, Lena Lundgren, Christian Forsell, Karin Fagerberg.

Suppleanter: Barbro Bolonassos, Anneli Reinhammar, Berith Backlund, Ingrid Atlestam

BiS hemsida: <http://www.foreningenbis.org>

ISSN 0345-1135

Prenumerationer, medlemskap och ekonomi

Karin Fagerberg, Lyckebyvägen 42, 2 tr
121 52 Johanneshov,
08-659 52 89

e-post: karin.fagerberg@chello.se

Prenumerationer 150:–

Institutioner 210:–

(utanför Sverige: 220:–)

Medlemskap (inkl.pren.) 190:–

Studering (inkl.pren.) 100:–

Lösnummer 30:–

Postgiro 33 53 16-6 Bibliotek i Samhälle

Medverka i bis!?

Redaktionellt material skickas till: Lennart

Wettmark, Rosenbads-
gatan 9, 652 26 KARL-

STAD tel. 054-10 18 13

sve.we@express.se

Patent eller allemansrätt?

Patentträtten har diskuterats flitigt under senare år. Mest aktuellt i samband med kampen mot AIDS, då stora transnationella företag länge förhindrade en rad länder i tredje världen att bekämpa AIDS på grund av dyra läkemedel. Protestskrivelser (BiS var också med!) och hård press på läkemedelsbolagen åstadkom en förändring. Men patentstriden fortsätter. Stora västerländska bolag lägger nu grödor under sig genom patent och förhindrar på så vis ursprungsländer i tredje världen att utveckla handel med jasminris, roiboos-te etc .

Också biblioteken berörs av upphovsrättsliga strider. Stora mediaföretag vill förhindra bibliotek att fritt förmedla tidskriftskopior och är beredda att gå till domstol. I förra numret av bis rapporterades om hur sydeuropeiska bibliotek känner hotet från EU-kommissionen att harmonisera regler med EU:s principer. Inte heller Sveriges går fritt trots att vi trodde oss löst ersättningsfrågorna för utnyttjande av författares verk. Den totala harmonisering inom EU som kommissionen kräver kommer att förändra förutsättningarna för europeisk kulturpolitik. Om detta rapporterar Siv Wold-Karlsen - bis ideellt grävande reporter - i detta nummer. Hon ifrågasätter också "upphovsrättsfundamentalisterna" och pläderar för en kulturell allmänning.

Detta och mycket annat kan man läsa i 2004 års sista nummer. Hur skall det gå för biblioteken i det nya politiska landskapet? Följ den spännande fortsättningen i bis 2005! Manusstopp för nr 1 är preliminärt 1 mars!

BiS årsmöte äger rum lördag 12 mars i Stockholm. Årsmötesförhandlingar och ett program, som inte är helt spikat ännu. Kallelse kommer med alla detaljer!

Vad är BiS?

BiS är en socialistisk förening för biblioteksanställda och andra med intresse för biblioteksfrågor. Enligt BiS är det bibliotekets uppgift att bevara och vidareutveckla demokratin genom att

- stödja yttrandefriheten och garantera tillgången till information som grund för opinionsbildning och samhällskritik.
- utgöra en offentligt finansierad och demokratiskt styrd institution som utvecklas i dialog med brukare och närsamhälle.
- arbeta uppsökande, läsfrämjande och vägledande i första hand för dem som riskerar att hamna på fel sida om den växande informationsklyftan
- aktivt erbjuda information och litteratur som utgör komplement och alternativ till det kommersiellt gångbara.

Som medlem i BiS får du kontakt med likasinnade. Du får tidskriften bis och kan delta i föreningens olika möten. Du kan engagera dig i föreningens arbete och därigenom i bibliotekspolitik, nu när det är viktigare än någonsin att hävda och stärka bibliotekens intressen i ett samhälle som alltmer förkastar kollektiva lösningar. Nu när kunskap, makt, pengar blivit en ond cirkel!

Ingrid Atlestam kommenterar händelser i biblioteksvärlden

Ingridatlestam@tripnet.se

Bildningsdepartement?

Så är vi åter vid ruta ett, kultur och utbildning i samma departement. Kan man förutsätta att det inte bara är ett topparrangemang utan att denna återförening kommer att genomsyra hela organisationen och att biblioteksfrågorna samordnas i en enhet, oberoende av de olika bibliotekens huvudman och uppdrag? Givetvis ska detta nya departement, för det är väl inte bara frågan om nedläggning av Kulturdepartementet, heta Bildningsdepartementet.

Verbet integrera

Nu när allt och alla ska integreras med varandra kan det vara läge att påminna om att verbet integrera har två olika betydelser. Förutom sammansmältning, förening, samgående mellan olika enheter har det en matematisk betydelse. Integrera, räkna med integraler, är att beräkna summan av en oändlig mängd kontinuerligt föränderliga värden och detta används för att beräkna ytor begränsade av krokiga linjer. Alltså integrationspolitikens mål kan ses som ett samhälle där alla får möjlighet att förändras och utvecklas och alla har ett plusvärde som bidrar till en icke rätlinjig föränderlig summa.

Lexikon till alla!

Läser *Lernia* i Malmö bis? I notisspalt i årets första nummer fanns en uppmaning till berörda makthavare att se till att varje nyanländ skulle få ett lexikon

mellan det egna språket och svenska, "invandrarens första bok". *Lernia* i Malmö föregår nu med gott exempel och ger alla sina SFI- elever Lexin på förekommande språk. Gack och gör sammalunda alla ni som sitter på kultur-, mångfalds-, integrations- eller andra slantar! Varför inte göra detta mycket konkreta och påtagliga istället för att bygga alla dessa ordslott och projektkulisser?

Höger/Vänster och censur

Johan Ehrenberg, ETC, är den som gett det bästa svaret på Johan Norbergs och Björn Wallace raka höger mot folkbibliotekens "vänstervridna" inköp. Betydligt mer tveksamt är Britt Marie Häggströms svar i DIK-forum nr 14. Oklart vad Häggström menar, men en rak höger mot oss som varit med ett tag är väl vad följande passus innebär:

"Under 1970-talet bedrevs en ganska avancerad censur på de svenska biblioteken. Tiden var sådan och biblioteken agerade smakdomare gentemot allmänheten. Allmänheten skulle i god svensk folkbildningsanda läsa goda och uppbyggliga böcker".

Urval är inte samma sak som censur och nog är väl urval ännu en av bibliotekets främsta uppgifter, vad vi väljer att köpa för skattepengar? Hur annars motivera gratisprincipen? De nationella kulturpolitiska målen, som bland annat innefattar krav på kvalitet och att vi ska motverka kommersialismens

negativa verkningar, får rimligen som konsekvens att vi ska ha ett gott urval vederhäftiga "högerböcker" även om de inte varit i sambindningen eller recenserats på kultursidorna eller figurerat i några av alla dessa ensidiga media-kanalerna. Det är det som menas med bredd i mediaurvalet! Köper vi bara på efterfrågan så blir det tydligen mest vänsterböcker. Är det det Britt-Marie vill?

Surfa, blogga och googla

I BBL nr 9 kan man läsa om arbetsplatsbibliotek och biblioteksbloggar. Arbetsplatsbiblioteken prioriteras bort och istället tycks personalen ägna sig åt ett evigt surfande och bloggande. Man undrar ofta om kollegorna har brist på sysselsättning med tanke på all kraft som ägnas åt vissa frågor i *Biblist*, dessutom förvånas man ibland över bristen på kompetens. Måne det ha något med utbildningen att göra? Biblioteksvärlden tycks bli alltmer introvert och sökande efter sin egen information istället för att förmedla till andra. Det enda som skulle kunna ge en renässans åt den uppsökande verksamheten är väl att det skulle gå att googla den. Är lösningen att ställa ut en massa bokautomater på arbetsplatserna så att biblioteksvärlden kan blogga vidare i sin glaskula.

Var och en sin egen minoritet

Streetwalking är en helt annan sökväg är det gäller biblioteksservice. Om det och mycket annat intressant kan man läsa på www.forbindelser.dk, en tämligen nystartad webbplats där fält och forskning möts när det gäller folkbibliotek och etniska minoriteter. Här dyker nya spännande artiklar upp och ibland leder det till debatt.

Det är alltid enklast att dela in folk i grupper, gärna minoriteter såsom etniska, sexuella, religiösa, men det är alldeles för lätt att glömma att det bara finns individer, ingen människa är i sig en representant för en grupp, om personen inte är vald som om-

bud. Alla ingår i en oändlig mängd grupper. Vart hör en lesbisk tjej, med finsk mor och en far som är indier utslängd från Uganda till Tyskland, med ett brinnande intresse för samslöjd och indiansk mytologi och anställd som it-konsult och dessutom utövande buddhist. Var och en sin egen minoritet? Den som står framför dig vid infodisken med eller utan turban eller sjal kan vara såväl analfabet som professor och är i första hand sig själv inte flykting, invandrare, nysvensk eller vad som nu är etiketten på modet. Bibliotek är en genial kostnadseffektiv kollektiv lösning på individuella behov.

Kalender utan tideräkning

Vem är det som inte vill ha en kalender i sin bibliotekskalender? Vi är många som är besvikna på den lilla svarta utan tideräkning som Svensk Biblioteks-förening skickat ut. Vem kommer att gå och bära på den? Är det för mossigt med en kalender utan batterier? Risker är väl nu att folk går ut på BIBLIST och frågar vilken dag det är och får 63 rätta svar, några gissningar, 35 käcka hänvisningar till olika reella eller virtuella kalendrar och en handfull privata hälsningar.

Biblioteksmuseet

Biblioteksmuseet står inför ett epokskifte då Ingemar Rosberg efter tio år som föreståndare nu gått i pension. Borås kommun finansierar ingen efterträdare men fortsätter att betala hyran. Ska museet fortsätta att utvecklas måste en mer tryggad finansiering av personal och innehåll garanteras. Det självklara vore att Bibliotekshögskolan delar det ekonomiska ansvaret med Borås kommun och staten. Museet borde ha en självklar plats inom den biblioteks- och folkbildningshistoriska forskningen och ges möjlighet att finansiera en skriftserie inom detta område. Så mycket av historien försvinner tillsammans med de generationer som skapade den. Det är bråttom att do-

kumentera och arkivera deras samlade erfarenhet.

Föreslå en kollega!

Nominera mera! Det är dags att föreslå mottagare till Svensk Biblioteks-förenings marknadsföringspris i Greta Renborgs namn, senast första mars vill SB ha förslagen. Viktigt är att det också blir i Greta Renborgs anda, att mottagaren är någon som bryter ny mark och håller folkbildningsidealen högt. Föreslå någon kollega, någon i grannkommunen, någon som gör storverk i det lilla, någon som inte tillhör biblioteksvärldens jetsset, utan är, vad vi på sjuttioalet kallade biblioteks arbetare, barfotabibliotekarie eller frontbibliotekarie!

Var är ni?

Som köttberg har man hamnat i en olöslig konflikt. För att inte belasta samhällsekonomin ska man jobba

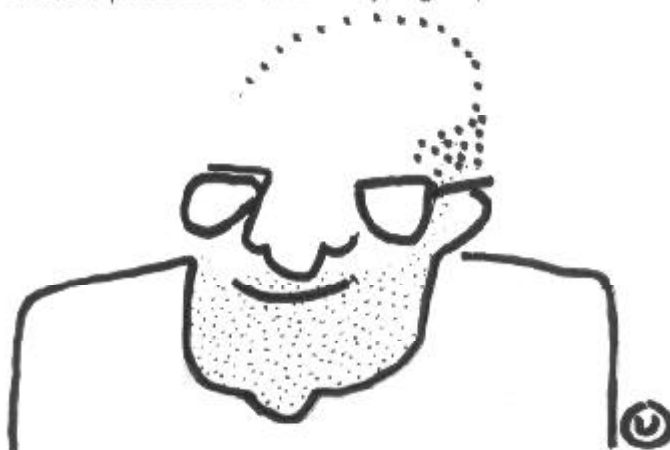
tills man faller på sin post, samtidigt bör man lämna den omgående så någon yngre äntligen får jobb. I bis har vi dessbättre inte detta problem, det finns gott om plats såväl i spalterna som i föreningen för alla generationer. Vi i köttberget vill inget hellre än att en nya radikala årgångar tar plats, ton och utrymme. Var är ni, varför kommer ni inte när vi kallar? Är bis för fläskigt, så starta bis(r), kalla er kommunister eller, visa att ni kan, vill och törs!

Göran målar

Göran Johansson, Göteborgs socialdemokratiska kung, är en av de kändisar som målat tavlor som sedan auktionerats ut till förmån för de hemlösa. Se det var väl en riktig tavla! Ett erkännande av att välfärdspolitiken misslyckats, att vi är åter till den tiden då herrarna Dickson, Sahlgren, Ekman, Carnegie och

Inom Bibliotekskompaniet fokuserar vi på **Kompetenskompensation !**

Vi frigör resurser, lösgör strukturer, slutför processer, och mjukgör protester...

www.bibkom.com

bibtom@hela.se

Rhöss idkade välgörenhet i staden. Kanske kan Johansson även skriva en bok att sälja till förmån för resterna av det Dicksonska

Få biblioteksnära aha-upplevelser på mässgolvet

Greta Renborg rapporterar från Bok- och Bibliotek 2004 och är bekymrad över att biblioteken verkar vara på väg ut ur mässan

Vad fanns biblioteken på 2004 års Bok&Bibliotek? Då tänker jag främst på de kommunala biblioteken. Vad fick allmänheten för bild av dagens folkbibliotek efter ett besök på mässgolvet i år?

Första Bok&Bibliotek, år 1985, var en mässta för biblioteken. Under åren som gått har mässan blivit allt större, ytmässigt bedömt och biblioteken märkts allt mindre. Biblioteksseminarierna, däremot, var i år, 2004, flera än någonsin. Enligt mässans programkatalog. Men: för den som ingen sponsor har blir seminariekostnaden oftast för penningkrävande. Och för den om bibliotek fåkunnige allmänhet, som kommer in under de dagar då "vanligt folk" är välkomna, finns få seminarier som handlar om biblioteksfrågor. I år stod Svensk biblioteksörening för en hel del seminarier. Endast tillåtna för föreningens medlemmar. Vill föreningen inte nå nya målgrupper?

Den s.k. allmänheten har bara chansen att få biblioteksnära aha-upplevelser på mässgolvet. Folkbibliotekens service var nästintill osynliga för mässans fotgängare i år. Jo, nog såg man skylten www.folkbiblioteken.se – men vad sa den skylten de som knappast visste vad begreppet folkbibliotek stod för? Bokomaten lockade mera. Den kändes som en nyhet. Vad kunde den prestera. Jo, den var en maskin som kunde sköta såväl utlåning, återlämning, sortering och administration. Den läslystne hade bara att välja bland de i bokomaten lagrade titlarna. High Tech, tänkte jag. Ingen människa inblandad i valsituationen. Ingen att fråga. Ingen som kunde berätta om en bok, så att läslustan tändes.

Naturligtvis fanns det en levande människa någonstans i bokomatens

utåtriktade arbete. En person som hade valt de mellan 500 och 1000 titlar, som kunde matas in i en sådan automatisk bokmaskin. Här finns också risker begravda. Vad väljs för utlån? En önskelåda borde ingå i installationen.

Av två eländiga alternativ, måste ibland en bibliotekarie välja det minst eländiga. Ur den synpunkten är en bokomat bättre än ingen biblioteksservice alls. På seniorboendet, ungdomsgården eller barndagiset, eller var bibliotek nu

Foto: Greta Renborg

har tvingats lägga ner sin folkbiblioteksverksamhet. Men även en bokomat kostar slantar. 16 000 kronor var en hyreskostnad per månad som nämndes. Och den skötte sig heller inte helt själv. Med väl målgruppriktade bokval kan den kanske göra tjänst – om den hamnar på rätt ställe. Vilket ett sådant är måste aktiva uppsökande bibliotekarier pröva sig fram till.

Det närmaste ett modernt folkbibliotek, som en mässbesökare kunde besöka på årets Bok&Bibliotek, var Hässleholms kommuns bokbuss, byggd 2003/2004. Där fanns litet av det mesta, som ett folkbibliotek kan ge av service. Och dessutom informativa trycksaker om Hässleholms nya kulturhus och stadens offentliga konst. Bland de drygt 3.200 böckerna som fanns i bussen för utlån, kunde den läslystne välja bland skön- och facklitteratur, storstilböcker och kassettböcker. Folkbibliotekens lokalsamlingar blev också presenterade genom en speciell avdelning för Skåneböcker. Bussen hade även plats för en tidskriftssnurra och tråg för CD-skivor, en terminal med BOOK-IT och Internetuppkoppling.

Lika självklar för en modern bokbuss var handikapp-liften.

Men även med få biblioteksinblickar, så fick många en känsla av folkbibliotekens mångfacetterade verksamhet. I Värmlandsmontern, mässans Mekka enligt en besökare, anordnades omkring tjugo olika program per dag. De var alltid fullsmockade. Mycket handlade om Värmland, men det räckte med att bo i Värmland, för att få medverka. Så

skedde t.ex. på torsdagen när det arrangerades en deckar-eftermiddag i montern. Minette Walters samtalade med en av sina översättare, Elisabeth Helms, som bor i Värmlands Älvsbacka.

"Rustad för förändring?" hette en folder, som jag norpade med mig i en monter. Pratbubblorna på folderns omslag lockade. Två av dem löd "Hur undviker jag att biblioteket ses enbart som en kostnad, inte som en tillgång?" och "Hur vet jag vilka tjänster som är värda att satsa på framöver?" Spännande om Zuzana Helinsky och Margareta Nelke, välkända för de flesta bibliotekarier, antar jag, kan förse vilsna frågare med en skräddarsydd utbildning som går ut på att möta alla de utmaningar som bibliotek av alla typer nu står inför.

När Bok&Biblioteks andra mässa gått av stapeln, 1986, intervjuades Bertil Falck av dåvarande redaktören för BBL, Barbro Blomberg. Hon frågade: "Finns det inte risk att biblioteken försvinner i kommande mässor?" Han svarade; "Nej, jag tror inte att det finns någon sådan risk. Biblioteken är ju den viktigaste kanalen för marknadsföring av böcker."

Risken fanns svävande över årets mässa. Särskilt nu när kommunernas budgetar magrar. Mässan kallas numera allmänt Bokmässan. Det får inte biblioteksverige acceptera! Det behövs nog ett nytänkande om hur folkbiblioteken kan och bör marknadsföra sig på kommande Bok&Bibliotek. För inte har väl folkbibliotekarierna glömt bort folket?

Förre kulturministern Bengt Göransson på spaning efter biblioteken? Foto: Ulf Renborg

STÄNDIGT DENNA EU-KOMMISSION!

Missnöjd kommission vill ändra nationell biblioteksersättning inom EU

Siv Wold-Karlsen

EU-kommissionens beslut att ställa sex sydeuropeiska länder inför EG-domstolen för att tvinga fram en rak biblioteksersättning, förebådar enligt artikelförfattaren krav på Sverige att ändra sin ersättningspolitik. Artikelförfattarens hoppas att upphovsfundamentalismens tid är förbi och menar att vi måste åter diskutera en kulturell allemansrätt.

Det var inte bara wannebe-kommissionären Rocco Buttiglione som vållade debatt i EU-politiken 2004. Även den avgående EU-kommissionären Frits Bolkestein, satte igång några diskussioner. Som kommissionär för EU:s inre marknad, hävdar Bolkestein marknadens överhöghet, och det får konsekvenser för såväl alkoholpolitik som bibliotekspolitik.

I svensk media var det ett radioreportage av Jesper Lindau som gjorde det känt att EU-kommissionen är missnöjd med svensk bibliotekspolitik, särskilt den statliga biblioteksersättningen och Sveriges författarfond. Författarfonden är en statlig myndighet som sedan mer än 50 år delar ut biblioteksersättningspengar, mest i form av stipendier och garanterad författarpenning (en garantierättning/garantilön, som 2004 var på 158.000 kronor brutto per år)

Biblioteksersättning utgår till författare vars böcker lånas ut på svenska bibliotek, fast bara till författare som skriver på svenska, eller är stadigvarande bosatta i Sverige. Det anser EU-kommissionen vara diskriminering av utländska författare, samt en snedvridning av den inre marknaden. EU-kommissionen kräver därför att Sverige ändrar sig och börjar betala biblioteksersättning till alla författare inom EU-området (vars böcker finns på svenska bibliotek). Om Sverige inte gör som EU säger, hotar EU-kommissionen med att stämma Sverige inför EU:s egen domstol, EG-domstolen.

Det första radioprogrammet följdes av flera, och det blev en viss debatt, även i pressen. Men jämfört med den radiotid och de spaltmetrar som ungefär samtidigt ägnades åt Buttiglione och hans syn på asylpolitik, homosexu-

alitet och kvinnans plats, blev biblioteksdebatten kort, och något rumphuggen. Det finns förstås många orsaker till detta, men en är kanske: Graden av kontroversialitet. När Buttiglione gör sig till språkrör för påvestolens syn på homosexuella (som onda) och kvinnor (som svaga) är det kontroversiellt. Så kontroversiellt att det inte är godtagbart i EU, åtminstone inte om man, som Buttiglione, aspirerar på att bli EU:s kommissionär för rättvisa, frihet och säkerhet. När Bolkestein hävdar att biblioteken är en del av EU:s inre marknad, och därför skall behandlas enligt marknadsekonomiska intressen, då är det inte kontroversiellt, åtminstone inte inom EU-etablissemanget, utan snarare en viktig del av själva EU-projektet.

Upphovsrätt och kulturpolitik

1992 kom det ett EG/EU-direktiv som fått namnet 92/100/EEG och handlar om uthyrnings- och utlånerättigheter och vissa upphovsrätten närstående rättigheter inom det immaterialrättsliga området. Konkret handlar det om huruvida biblioteken har rätt att, fritt och gratis, låna ut böcker de köpt in, utan att betala författaren (eller andra upphovsrätt-innehavare) för varje utlån. Lagstiftningen på det här området har stora olikheter EU-länderna emellan, och det bekymrar EU-kommissionen, för, som det står i inledningen till direktivet:

Sådana olikheter skapar hinder för handeln och snedvrider konkurrensen, och hindrar därmed att den inre marknaden genomförs och fungerar väl. EU-kommissionen vill att EU-(och EES)-länderna harmoniserar sina lagar, och att de gör det utifrån ensamrätten. Ensamrätten är här författarens (eller andra upphovsrätt-innehavares) suveräna rätt att tillåta eller för-

bjuda biblioteken att låna ut deras böcker.

Jag försöker tänka mig hur den där ensamrätten kan se ut i praktiken - så här kanske:

Biblioteket köper in 5 ex. av författaren Ys senaste bok, och författaren knallar upp på biblioteket och meddelar: Jag tillåter inte att ni lånar ut böckerna, med mindre ni betalar mig en krona för varje utlån, samt 50 öre för varje gång någon bläddrar i boken.

Detta är, om inte annat, ett ganska opraktiskt system, och EU-kommissionen går också med på att ensamrätten byts ut mot en ersättningsrätt. Troligen vill EU att ersättningsrätten skall vara en rättighet i upphovsrättslig mening, men helt glasklart och entydigt är det inte. Samtidigt är upphovsrätten i sig inte något entydigt begrepp, och den har definitivt inte någon entydig praxis.

Olika nationell praxis

Åtminstone sedan Bernkonventionen 1886, har upphovsrätten gjort anspråk på universell giltighet. Samtidigt har den utformats och praktiserats i olika traditioner (*droit d'auteur* och *copyright*) och med olika nationella, regionala och samhällspolitiska särdrag. Samhällen/stater som vill ha ett fungerande bibliotekssystem, begränsar ofta upphovsrätten, och alla de nordiska länderna har idag en lagstiftning som säger: När biblioteket köper en bok, är det sedan i sin fulla rätt att låna ut boken gratis.

Alla de nordiska länderna har dessutom någon form av biblioteksersättning/-avgift, men inte som en del av upphovsrätten, utan som en del av den statliga kulturpolitiken. De nordiska länderna var de första, och länge de enda, i världen som hade den här typen av bibliotekspolitik, och först av alla var Danmark.

Redan 1946 började den danska staten betala ut en biblioteksafgift ... som kompenstation til danske forfattere for de frie biblioteksudlån. Sedan kom de tripp trapp trull: Norge 1947, Sverige 1954, Finland 1961. 1967 fick Island sitt biblioteksersättningsystem. 1988 fick Färöarna ett separat system; Grönland likaså 1992.

De nordiska systemen är inte identiska sinsemellan. Det är till exempel bara i Norge systemet omfattar alla offentliga bibliotek, också universitets- och forskningsbibliotek. I resten av Norden är det endast böcker som förmedlas via folk- och skolbibliotek som genererar biblioteksersättning. Och det är bara det svenska systemet som inte diskriminerar facklitteraturen.

Gemensamt för de nordiska systemen är att det finns någon form för nationell begränsning, och i utgångspunkten var den knuten till medborgarskap: Det var endast böcker skrivna av danska medborgare som kunde frambringa dansk biblioteksersättning, och endast danska medborgare som kunde få dansk biblioteksersättning.

Detta ansåg EU vara diskriminerande, och Danmark ändrade kriteriet från medborgarskap till språk (danska)

och fick godkännande av EU. Övriga nordiska länder gjorde med tiden liknande ändringar, från medborgarskap till språk. I Finland är det finska, svenska och samiska som kan skapa biblioteksersättning, i Norge norska och samiska.

Sverige hade redan 1978, när medborgarskap fortfarande var kriteriet och EU-medlemskap ännu inte var aktuellt, utvidgat sin biblioteksersättning: Från och med nu omfattar den också böcker skrivna på vilket som helst språk (och av författare med vilket medborgarskap som helst) förutsatt att författaren bor stadigvarande i Sverige.

EU-anpassning

1992, när det famösa direktivet kom, var Danmark det enda landet i Norden som var EU-medlem. Idag är vi alla EU- eller EES-medlemmar, och direktiv 92/100/EEG gäller både EU och EES, dvs. hela Norden.

Danmark var först med att ändra från medborgarskap till språk, och eftersom EU-kommissionen då godkände den danska biblioteksersättningen, gjorde övriga nordiska länder samma slags ändringar, och trodde väl i sin naivitet att nu var allt frid och fröjd. Men 10 år senare har EU ångrat sig, och säger att kommissionens beslut att godkänna biblioteksersättningen var ett misstag. EU-kommissionen är missnöjd med det danska systemet, de nordiska systemen, samt med det mesta av bibliotekspolitiken inom EU.

I september 2002 kom EU-kommissionen med en rapport från kommissionen till rådet, europaparlamentet och ekonomiska och sociala kommittén. Om rättigheter vad gäller offentlig utlåning i europeiska unionen.

Rapporten är illa skriven och nedludad av sakfel, typ: I Sverige är det staten som äger folk- och skolbiblioteken, och det är därför biblioteksersättningen betalas av staten, och inte av de enskilda biblioteken. Rapporten är därför svårläst och delvis svårbegriplig, men något är alldeles klart och tydligt: EU-kommissionen tycker inte EU-länderna sköter sig, eftersom de inte harmoniserar sig i

Om EU-kommissionen inte är nöjd med svaren, kan Sverige ställas inför EG-domstolen.

den takt och på det sätt EU-kommissionen vill. Den grad av harmonisering man kom överens om 1992, skriver EU-kommissionen, var ett viktigt steg framåt men inte nödvändigtvis en slutgiltig lösning.

Nu kräver EU en slutgiltig lösning, och för att uppnå den, börjar kommissionen använda sig av sina maktmedel.

Våren 2003 får Sverige brev från EU-kommissionen, som vill ha svar på en rad frågor omkring biblioteksersättningen. Brevet avslutas med ett hot: Om EU-kommissionen inte är nöjd med svaren, kan Sverige ställas inför EG-domstolen.

Det skall visa sig att EU-kommissionen inte är nöjd med svaren, varken från Sverige eller från de nordiska grannländerna, men innan kommissionen trappar upp hoten mot Norden, slår den hårt till mot 6 andra EU-länder.

I januari 2004 inleder EU-kommissionen "infringement procedures"/"överträdelseärende", dvs. ett första formellt steg mot att väcka talan i EG-domstolen, mot följande länder: Frankrike, Irland, Luxemburg, Italien, Spanien och Portugal.

Om detta kan vi läsa i bis, 2004:3. På s.22 redogör Martin Vera, representant för en mexikansk biblioteksorganisation, för bakgrunden till, och protesterna mot EU-kommissionens politik. På s.23 återges ett protestbrev, och på s.29 rapporterar AI Kagan från IFLA-mötet i Buenos Aires, augusti 2004.

Här försökte en grupp europeiska och latinamerikanska IFLA-medlemmar få IFLA att stödja de europeiska biblioteken i kampen mot EU, men, efter en lång debatt, beslöts det endast att IFLA:s styrelse skall studera frågan och återkomma med en rapport.

Motståndet

BAD heter en förening som organiserar bibliotekarier, arkivarier och dokumentalister i Portugal. Med utgångspunkt i EU-direktivet och dess konsekvenser, har BAD formulerat en skrivelse, riktad till den portugisiska regeringen och till EU-kommissionen.

Om direktivet genomförs, skriver BAD, kan alla portugisiska bibliotek, folk- och skolbibliotek, universitets- och forskningsbibliotek, tvingas betala en avgift för varje bok/dokument de lånar ut. EU-direktivet utgör därför ett allvarligt hot mot biblioteken och den fria lånerätten.

Vad BAD här skildrar är konsekvensen av ett fullt ut genomfört EU-direktiv, och troligen EU-kommissionens önske-scenario.

Enligt EU-kommissionen är det i Portugal ensamrätten som råder, och :

I de länder där det finns ensamrätt vad gäller utlåningsrätten är det också biblioteken - i deras egenskap av upphovsrättsutnyttjare - som måste betala ersättningen som bestäms genom ett avtal. (Rapport 2002)

EU-kommissionen vill helst att alla bibliotek skall betala avgifter till såväl förläggare som författare. Tanken är att såväl förläggare som författare förlorar pengar på att folk lånar en bok på biblioteket i stället för att köpa den, och att förläggare/författare därför har rätt till ekonomisk gottgörelse och ersättning.

Nu kan EU-kommissionen tänka sig att tillåta vissa undantag: Dels att endast författaren får ersättning, dels att "vissa kategorier av inrättningar" undantas helt från skyldigheten att betala ersättning. "Vissa kategorier av inrättningar" kan i princip vara t.ex offentliga bibliotek, men när flera EU-länder, däribland Portugal, gjort just

detta - undantagit offentliga bibliotek från avgiftsskyldigheten - svarar EU att det inte går för sig, eftersom det strider mot andemeningen i EU-direktivet.

BAD argumenterar att författarna inte alls förlorar på att biblioteken köper in, och gratis lånar ut deras böcker.

Tvärt om. Genom att köpa, synliggöra, sprida, förmedla och bevara böckerna, ger biblioteken författarna en bättre möjlighet att nå många läsare, samt bli kvar i det litterära kretsloppet, även om deras böcker inte alltid är kommersiella succéer.

Det finns, skriver BAD, såväl litterära som vetenskapliga verk som aldrig hade kunnat publiceras, om de inte hade haft biblioteken som köpare och förmedlare.

Biblioteken och kulturpolitiken skall motverka kommersialismens negativa verkningar, säger vi väl på skandinaviska.

I Portugal, skriver BAD, är det sällan en bok får en upplaga på mer än 3000 exemplar, och biblioteken står ofta för drygt 10% av inköpen. Om biblioteken nu, i EU-direktivets anda, tvingas betala låneavgift för böcker de redan köpt, kommer de knappt ha råd att köpa några nya böcker, och författarna kan inte längre räkna med biblioteken som medhjälpare när det gäller att sprida och förmedla deras verk.

Portugal är ett land där många är fattiga och många är läsovana. Vad som behövs är fler läsfrämjande åtgärder och fler bibliotek som ger alla reell tillgång till kultur och kunskap. Att genomföra EU-direktivet vore en katastrof, och definitivt ett steg i fel riktning. Skriver BAD, och avslutar med att uppmana den portugisiska regeringen att hålla fast vid den nuvarande lagstiftningen, som gör det möjligt för biblioteken att låna ut böcker gratis.

En grupp spanska författare, som också protesterar mot EU-direktivet, argumenterar på samma sätt som BAD: Bibliotek, författare, och även förlag, har gemensamma intressen, och det är intressen som gagnar medborgarna och samhället som helhet. Att då kräva att biblioteken skall betala för att få låna ut inköpta böcker, är rena vansinnet, och ett direkt angrepp på kulturen.

Den svenska biblioteksersättningen

I mitten av januari 2004 hade EU-kommissionen inlett "infringement procedures" mot Portugal, Spanien, Italien, Frankrike, Irland och Luxemburg. Knappt två månader senare fick Sverige ett nytt brev, där EU-kommissionen aviserar en "motiverad uppmaning", en slags fördjupad utfrågning, som också ägde rum vid ett möte mellan svenska justitiedepartementet och EU-kommissionen, juni 2004. I december 2004 beslöt EU-kommissionen att komma med en "formell underrättelse" till Sverige och resten av Norden, och efter en "formell underrättelse" är det "infringement procedures" och EG-domstolen som gäller.

Först i september 2004 blev bibliotekstriden uppmärks-

sammad i svenska media, och att den uppmärksammades hänger ihop med att Sveriges författarfond fyllde 50 år i oktober 2004. Författarfonden firar under hot - skrev *Biblioteksbladet* (2004:8) Författarfonden, en omhuldad men pressad jubilar - stod det i *Författaren* (2004:3)

Dessutom gav Författarfonden själv ut en jubileumsbok till 50-årsdagen: **Tack för lånet! Om boken, biblioteket och den svenska litteraturens villkor.** (2004)

Återkommer till boken, som har ett eget kapitel om Biblioteksersättningen och den inre marknaden, men först tillbaka till radioprogrammen i september 2004.

Här intervjuades dåvarande kulturminister Marita Ulvskog, och hon hävdade, som den spanska författargruppen och portugisiska BAD: Detta handlar om kultur och kulturpolitik. Ulvskog hänvisade inte till den svenska fattigdomen, men väl till att svenskan är ett så litet språkområde. Kulturpolitik handlar om att skapa mångfald, och därför är det viktigt att se till att små språk, som svenskan, får en chans att överleva och utvecklas, argumenterade kulturministern, och försäkrade: Vi har inga som helst planer på att ändra på vårt system.

Det kan tyckas fint som snus, men tyvärr finns det några hakar.

Dels har "vi"/Sverige/svenska regeringen redan ändrat i biblioteksersättningen efter påbud från EU-kommissionen (från medborgarskap till språk). Dels har biblioteksersättningen ett problem när den vill framstå som ren kulturpolitik, eftersom den delvis fungerar enligt något som åtminstone är snarlikt upphovsrättsliga regler:

En del av biblioteksersättningen går inte till stipendier och liknande, utan till upphovspersoner (författare, översättare, illustratörer) - eller deras arvingar. Det innebär att levande utländska författare (vars böcker lånas ut på svenska bibliotek) inte får någon biblioteksersättning, medan Elsa Beskows och Astrid Lindgrens arvingar får.

I ett debattinlägg i *Dagens Nyheter* (14/9 2004) skriver Sigrid Combüchen att visst, hon inser att EU-kommissionen när Bolkestein har en poäng här, och särskilt när den lyfts fram i radions *Kulturnytt*, som lägger betoning på att döda svenskar som Astrid Lindgren fortfarande får pengar medan behövande småbarnsmammor som J K Rowling berövas sin svenska biblioteksersättning.

Men alldeles oavsett Rowlings ekonomiska status, är och förblir det svårt att hitta bra, kulturpolitiska argument för att författaren Astrid Lindgrens arvingar skall få biblioteksersättning i 70 år efter författarens död.

När Combüchen lyfter fram översättarna, och skriver: Glöm inte översättarna när EU trycker på, handlar det däremot om ett verkligt bra, och tungtväggande, kulturpolitiskt argument.

Även översättare får biblioteksersättning, stipendier och till och med garantiersättning. Det är en kulturpolitik som bryter gränser och vidgar vyer, och gör det möjligt att

översätta och introducera författarskap från mindre dominerande språkområden, och med mindre kommersiell framgång än J K Rowlings.

Som Combüchen tror jag också att de flesta författare (i och utanför EU) tycker det är värdefullt att översättas och introduceras i nya språkområden, till och med värdefullare än att garanteras en liten slant från den svenska biblioteksersättningen.

Att den svenska biblioteksersättningen omfattar såväl översättningar från all världens språk som originalutgåvor på all världens språk (förutsatt att författaren bor stadigvarande i Sverige) är i sig något rätt fantastiskt. Ett lokalt perspektiv förenas här med ett globalt, och ett erkännande av att det finns fler språk än svenskan som kan behöva kulturpolitiskt stöd, finska och samiska, men också kurdiska, turkiska ... Den nationella kulturpolitiken öppnar sig mot en internationell/universell kulturpolitik, som går långt utöver EU:s gränser.

EU-kommissionen är också missnöjd, men "vi" borde försvara, bevara och förbättra den svenska biblioteks-

Den svenska biblioteksersättningen ett triangel-drama mellan Marknaden, Upphovsrätten och Kulturpolitiken

ersättningen. Frågan är om "vi" kan och vill göra det.

Vi har inga som helst planer på att ändra på vårt system - sa kulturministern, men tyvärr verkar det heller inte finnas några planer på att försvara och vidareutveckla bibliotekspolitiken. Och sådana planer skulle nog behövas.

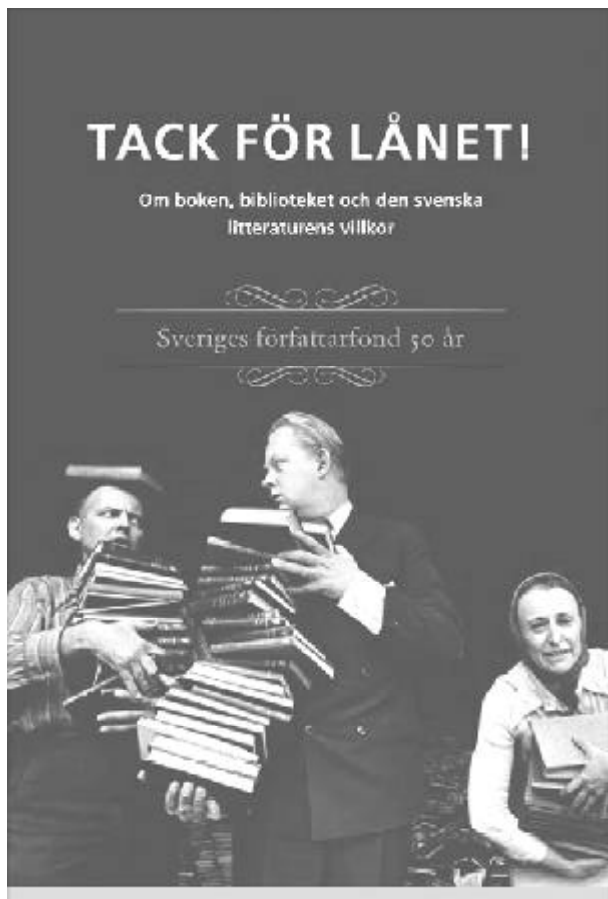
Jesper Söderström, författarfondens direktör och författare till **Biblioteksersättningen och den inre marknaden**, är rädd att systemet nu hotar att knäckas, och att Sverige-Norden riskerar förlora i EG-domstolen.

Söderström skildrar konflikten mellan EU-kommissionen och den svenska biblioteksersättningen som ett triangel-drama mellan Marknaden, Upphovsrätten och Kulturpolitiken, och han skriver bl.a: Någonstans mellan upphovsrätt och kulturpolitik befinner vi oss överallt. Men inte i EG-direktivets portalparagraf.

Så vad gör vi då, när EG/EU inte (längre) erkänner Kulturpolitiken som en tredje part? Är det möjligt att konstruera en annan, och mera samspelt trekant? Jag lånar Jesper Söderströms triangel, men byter ut Marknaden mot Allemansrätten.

Den kulturella allmanningen och allemansrätten

"Den kulturella allemansrätten" är ett begrepp som dyker upp på flera ställen i boken **Tack för lånet!** Två av författarna, Per Kågeson, facklitterär författare och ordförande i Författarförbundet 1984-1987, och Max Lundgren, skönlitterär författare och ordförande i För-

fattarförbundet 1995-1997, berättar till och med samma anekdot, knuten till den kulturella allemansrätten.

Det handlar också här om ett triangelndrama, där aktörerna är Olof Palme (i hans egenskap av utbildnings- och kulturminister), Jan Gehlin (i hans egenskap av ordförande i Författarförbundet) och Vilhelm Moberg (i hans egenskap av slagfärdig författare). Tiden är 1969, och dramats namn: Författarnas biblioteksaktion - en nästanmytisk händelse i svensk kulturpolitik.

Aktionens betydelse understryks av att boken **Tack för lånet!** pryds av ett foto från just biblioteksaktionen, där vi ser författarna Bo Setterlind, Sven Wernström och Siv Widerberg med famnen full av biblioteksböcker. Och det var detta biblioteksaktionen handlade om: Författarna skulle tömma biblioteken på böcker, för att sätta kraft bakom kravet på att få förhandlingsrätt vad gäller storleken på biblioteksersättningen.

I en offentlig debatt hävdar Olof Palme att det finns en konflikt mellan en förhandlingsrätt och en kulturell allemansrätt, och att allemansrätten har ett överordnat värde. Jan Gehlin frågar då om det verkligen finns något område där allemansrätten omfattar odlade växter, och Palme svarar (enligt Lundgren: något svävande) att växter som är odlade väl också kan ingå i allemansrätten. Dagen efter skickar Vilhelm Moberg ett telegram till Gehlin: "Låt oss palla äpplen i Olof Palmes trädgård!".

Anekdoten slut, och konflikten etablerad.

Kågeson preciserar: På den ena sidan några socialdemokratiska politiker som ansåg att någon form av kulturell allemansrätt låg även i upphovsmännens intresse. På den andra sidan en samlad författarkår som såg den kulturella allemansrätten som en form av expropriation.

Kågeson understryker också att så sent som 1976 kunde socialdemokrater som Bertil Zachrisson hävda att upphovsrätten borde inskränkas till förmån för någon form av kulturell allemansrätt. Underförstått: Nu är det inte längre någon som kommer med den slags dumheter.

Själv har jag, åtminstone sedan 1990-talet, rätt ofta stött på folk som argumenterar för en kulturell allemansrätt och försvarar såväl ord-allmanningen som jord-allmanningen. Nu senast var det i Eva Hemmungs Wirténs bok **No trespassing. Authorship, intellectual property rights and the boundaries of globalization från 2004.**

Hemmungs Wirtén är litteraturvetare i Uppsala, och boken handlar, som titeln säger, om författarskap, immaterialrätten (upphovs- patent- och varumärkesrätten) och globaliseringens gräns(lin)jer - allt utifrån ett makt- och konfliktperspektiv.

No trespassing - Tillträde förbjudet! är en skylt som synliggör konflikten mellan dem som har och dem som inte har (tillgång) samtidigt som den tydligt visar att några har makt att inhägnas och förvandla gemensamt ägande till privategendom.

James Boyle, som citeras i boken, hävdar att det som nu sker inom immaterialrättens område, är en andra inhägnadsrörelse. Den första är nära knuten till den industriella revolutionen i England, och handlar om hur jordallmanningen inhägnades och förvandlades till privat egendom, av rikt folk som nu blev ännu rikare, medan fattigt folk blev än fattigare. Och nu utsätts ordallmanningen, "den kulturella allemansrätten", för samma slags angrepp.

På mitten av 1970-talet argumenterar Bertil Zachrisson, som då var socialdemokratisk utbildnings- och kulturminister, för den kulturella allemansrätten och mot upphovsrätten. Så länge det finns en upphovsrätt, finns det ingen allemansrätt, hävdade Zachrisson, och fattigt folk kan stängas ute från kultur och kunskap. I ett marknadsekonomiskt system ökar upphovsrätten dessutom inkomstklyftorna kulturarbetare/upphovsrättsinnehavare emellan.

Arne Ruth, som redogör för Zachrissons synpunkter i boken *Tack för lånet!*, tror Zachrisson bröt mot outtalade regler när han pratade så öppet om intressekonflikter i samband med upphovsrätten, och nog har det varit tyst efter Zachrisson och 1970-talet.

Immaterialrätten har kunnat breda ut sig på längden och bredden i tid och rum, utan några större diskussioner på partipolitisk/parlamentarisk nivå.

Ochnudå?

I september/oktober 2004, ungefär samtidigt som svenska media berättade om EU och biblioteksersättning, möttes FN-organet World Intellectual Property Organization, WIPO, i Geneve, och beslöt om en "utvecklingsagenda".

Utvecklingsagendan tar avstamp i att upphovsrätten, och resten av immaterialrätten, inte är ett mål i sig, utan är tänkt som medel för att främja utveckling inom konst, kultur och vetenskap. Idag är upphovsrätten/ immaterialrätten huvudsakligen kontraproduktiv, ofta till mer skada än gagn, och därför behövs det stora ändringar i hur den utformas och praktiseras.

Så, efter några årtionden där upphovsrätt-fundamentalismen har fått härja fritt, verkar den nu möta organiserat motstånd, och det är hoppningivande. Samtidigt verkar inte vi, i Norden och EU, vara särskilt aktiva i den motståndsrörelsen.

Det är vetenskapare och aktivister från hela världen som nu kräver radikala ändringar i upphovsrätten/ immaterialrätten - major reform of intellectual property system - som Third World Economics skriver (nr. 339, 16-31

oktober 2004). Men på en nationalstat-nivå är det framförallt tredje-världen-länder som har arbetat fram en utvecklingsagenda för WIPO.

Västvärldens tidigare kolonier har erfarenheter som skärper medvetandet om vad immaterialrätten/upphovsrätten och, för att citera EU-kommissionen: vissa upphovsrätten närstående rättigheter inom det immaterialrättsliga området, egentligen handlar om.

Det är nog ingen tillfällighet att det är en mexikansk biblioteksorganisation, och inte en skandinavisk, som har engagerat sig till försvar för de europeiska biblioteken, och mot EU-kommissionen.

Vi måste veta vad vi önskar oss om vi skall få vad vi vill ha, är en gammal sanning. Att veta vad vi önskar oss är förstås ingen garanti för att vi får vad vi vill ha, men det är nog en nödvändig förutsättning.

Så: Vad vill vi med vissa upphovsrätten närstående rättigheter inom det immaterialrättsliga området?

Göteborg, januari 2005

Tönnebro öppnar bibliotek för lastbilschaufförer

På OKQ8 macken vid Tönnebro värdhus i södra Hälsingland har facken Transport och Hotell- och restaurang, tillsammans med värdhusets ägare Bernt Larsson startat ett utlåningsbibliotek för fackets medlemmar. Tanken är att starta 15-20 till likadana, enligt Transportarbetareförbundet.

Det invigdes 8 december 2004 av bl.a. författarna David Ericsson, som skrivit flera romaner om lastbilschaufförer, och Lena Kallenberg, som i vår kommer ut med en bok om restaurangvärlden. Tidigare fanns ett arbetsplatsbibliotek på macken, men Söderhamns stadsbibliotek och landstinget i Gävleborg la ner projektet efter fem år. Nu har det återuppstått, i "privat regi". Kanske ett tidens tecken?

Här utlånas ett 100-tal böcker, och 40-tal talböcker. Efterfrågan på talböcker, inte minst bland chaufförer, väntas öka. En intervjuad långtradarchaufför lovprisar initiativet. Själv lyssnar han just nu på "Sagan om ringen".

Mats Myrstener (saxat från Hälsinge Kuriren)

UPPROP FÖR RÄTTVISA OCH GEMENSAM VÄLFÄRD!

Under de senaste åren har Sverige förändrats i sina grundvalar. Viktiga samhällsfunktioner som el, post, telekom och tågtrafik har avreglerats och drivs inte längre utifrån välfärds mål. I stället är det strikt företagsekonomisk logik och vinstintressen som gäller. Kommuner anlitar privata företag inom vård, skola, omsorg och vattendistribution. Stora delar av allmännyttans lägenheter har sålts ut. Motiven till denna nyliberala omställning har sagts vara att skapa ökad valfrihet, lägre priser och bättre kvalitet. Det har dock visat sig att retorik är en sak – verkligheten något helt annat.

Avregleringen av elmarknaden har exempelvis lett till att elpriserna chockhöjts och elbolagen har berikats med vinster i mångmiljardformat. Samtidigt har elavbrotten ökat, eftersom långsiktiga investeringar och underhåll eftersatts. De anställda har drabbats av försämrade arbetsvillkor i takt med att kostnadspressen ökat. Det numera bolagiserade statliga Vattenfall fungerar inte längre som en motvikt till den privata marknaden utan har i stället anpassat sig till marknadens spelregler. Liknande mönster kan iaktas i bransch efter bransch.

Vi har även fått se hur en liten grupp transnationella företag konkurrerar ut övriga aktörer eller köper upp konkurrenterna, bl a inom kollektivtrafik och elbranschen. Så i stället för en ökad valfrihet ser vi en utveckling i riktning mot privata oligopol och monopol, såväl i Sverige som i resten av världen. De transnationella företagen är angelägna om att ännu fler välfärdstjänster förvandlas till handelsvaror och vill därför att förhandlingarna om tjänstehandelsavtalet GATS inom Världshandelsorganisationen WTO skyndas på.

Den gemensamma välfärd som byggdes under 1900-talet var ett uttryck för folkflertalets vilja att leva i ett solidariskt samhälle. I kölvattnet av den nyliberala politiken med avregleringar och privatiseringar växer ett helt annat samhälle fram. När girighet, egoism och privata vinstintressen får råda ökar klyftorna och den ekonomiska basen för den gemensamma välfärden undermineras. När vård, skola och omsorg drivs med privata vinstintressen blir det mindre pengar över till barn, sjuka och gamla. Ännu tydligare blir de ökade klyftorna när girigheten får ett ansikte. De tre miljarder kronor som elva Skandiachefer kvitterat ut i bonus skulle kunna täcka ungefär hälften av underskottet i Sveriges alla kommuner och landsting för 2003. Privat rikedom och offentlig fattigdom växer fram sida vid sida

Ändå fortsätter den nyliberala offensiven. Svenskt Näringsliv förespråkar ett helt igenom privatiserat sjukförsäkringssystem och statsministern har initierat en diskussion om att systemet kan kompletteras med privata försäkringar. Inom EU verkar starka krafter för att vattensektorn ska avregleras och bli en del av den inre marknaden. Den statliga järnvägsutredningen föreslår en utökad privatisering av tågtrafiken. Riksdagen ska också ta ställning till privat drift av våra sjukhus.

Privatiseringspolitiken fortsätter alltså trots att den saknar stöd bland allmänheten. I den statliga vårdutredningen konstateras att en tydlig majoritet av befolkningen vill ha kvar sjukhusen i offentlig ägo (SOU 2003:23). En SIFO-undersökning visar dessutom att 60 procent är negativa till avregleringen av tågtrafik, post och el. Men detta ignoreras av beslutsfattarna.

Det är hög tid att politikerna tar intryck av det starka motståndet mot privatiseringspolitiken och istället börjar bedriva en politik som målmedvetet gynnar rättvisa och en gemensam välfärd. Vi har definitivt fått nog av detta experimenterande med samhällets viktigaste funktioner och kräver att bli behandlade som medborgare i ett demokratiskt och solidariskt samhälle och inte reduceras till kunder på en marknad.

Vi kräver ett omedelbart stopp för ytterligare avregleringar och privatiseringar.

Vi accepterar därmed inte att våra sjukhus eller VA-anläggningar ska kunna överlåtas i privat regi.

Vi kräver att den gemensamma offentliga sektorn utvecklas, d v s att vård, skola, omsorg, el- och vattenförsörjning, post, telekom och tågtrafik ingår i en långsiktig samhällsplanering som grundar sig på jämlik och trygg tillgång, hög kvalitet, miljöhänsyn och rimliga arbetsvillkor.

Vi välkomnar den ny tillsatta statliga utredningen som ska granska avregleringarna. Vi förutsätter att den belyser konsekvenserna vad gäller jämlik och trygg tillgång, hög kvalitet, miljöhänsyn och arbetsvillkor. Privatiserad samhällsservice som misslyckats i dessa avseenden ska återföras i samhällets regi.

Vi vill vitalisera den gemensamma välfärden genom ett ökat personal- och brukarinflytande inom den offentliga sektorn och genom exempelvis föräldra- och personalkooperativ som driver verksamhet utan vinstintresse.

Vi kräver att Sverige ratificerar ILO-konvention 94 som innebär att kontrakt för offentlig upphandling ska fastställa löner, arbetstid och andra arbetsvillkor i enlighet med gällande kollektivavtal. Samhället ska ställa sociala krav vid upphandling av varor och tjänster.

Vi kräver att grundläggande välfärdstjänster som utbildning, vård, omsorg och vatten ska undantas från tjänstehandelsavtalet GATS inom Världshandelsorganisationen WTO.

Vi kräver att den svenska regeringen inom EU, WTO, Världsbanken, IMF och FN aktivt verkar för att den nyliberala linjen med privatiseringar och avregleringar överges.

Vi vill leva i ett land och i en värld där alla medborgare garanteras grundläggande mänskliga rättigheter och en demokratisk, rättvis och ekologiskt hållbar utveckling.

Initiativtagare:

Attac Malmö

SEKO Skåne

Sv. Transportarbetareförbundet avd. 12

Miljöförbundet Jordens Vänner Malmö-Lund

Dessutom har bl a följande riksorganisationer ställt sig bakom uppropet:

Attac Sverige

Miljöförbundet Jordens Vänner

SEKO-förbundet, Facket för service och kommunikation

Handelsanställdas Förbund

Svenska Byggnadsarbetareförbundet

Synskadades Riksförbund

Framtiden i Våra Händer

Chilenska Riksförbundet

Föreningen Emmaus Björkå

Bibliotek i Samhälle, BiS

Uppropet i digital form:

<http://www.attac.se/index.php?sc=1168>

samt lokala organisationer och enskilda kulturarbetare

Biblioterapi – något för biblioteken?

Agneta Heinö

Biblioteken är bara på ytan tillgängliga för alla människor.

Artikelförfattaren har för sin magisteruppsats i bibliotekarieutbildningen i Borås, besökt Kirkless, England, och konstaterat att biblioterapi haft gynnsamma effekter både på läsare och för biblioteket. Svenska bibliotek borde också pröva för att på så vis leva upp till bibliotekslagens krav på att uppmärksamma funktionshindrades behov!

Biblioterapi – ännu en terapi-form förutom de som redan finns: bild-, musik-, trädgårds-terapi med flera. Och i bibliotekens regi. Varför? Inte ska väl bibliotek behandla människors psykiska ohälsa? Och vad händer med en skönlitterär text om den används i terapeutiskt syfte, är det inte risk för att texten dör som text?

Med dessa tankar i bakhuvudet åkte jag förra sommaren till Kirklees i Yorkshire för att samla in material till min magisteruppsats på BHS. Kirklees är en på 1990-talet inrättad administrativ enhet, som består av centralorten Huddersfield och ett antal omgivande mindre orter. Att jag åkte just dit var för att jag på ort och ställe ville undersöka hur och varför biblioterapi skulle kunna vara ett inslag i bibliotekens verksamhet och Kirklees var det som låg närmast. Med i bagaget hade jag förutom de här ovannämnda tankarna också egna erfarenheter av biblioterapi. I drygt fem års tid hade jag nämligen som sjuksköterska, om än i liten skala, intuitivt och högst osystematiskt, utövat biblioterapi på en psykiatrisk öppenvårdsmottagning. Vad jag då upptäckte var att något händer i ett samtal när en skönlitterär text vävs in: känslor väcks, tankar frigörs, och patienten kan uppleva en välbehövlig distans till den egna situationen. Men detta var erfarenhe-

ter från psykiatrin, frågan var hur biblioterapi skulle kunna motiveras på bibliotek? Om detta säger Catherine Morris, bibliotekarie och initiativtagare till den biblioterapeutiska verksamheten i Kirklees: "If you work in a library you know that people are coming in all the time and saying things like I read this book and it really cheered me up. On one occasion somebody came in and said, 'I really enjoyed this book because it was about somebody more miserable than I was' ". Den slutsats hon och hennes kollegor drog var att människor tycktes få ut mer av att läsa skönlitteratur än av självhjälpsböcker.

It's quite obvious that if somebody is suffering from depression, it's an obvious thing to say: Well, have you read that particular self-help book on depression etc. I think most people would think of that. Not many people think about reading fiction and an actual fact, I think, a lot of people who come into libraries, if they are feeling depressed they don't really want to wade through non-fiction at home. Especially some of them which are very you know ...didactic, they're saying: you should be doing this, you should

be doing that. And I think in that way fiction can help in a way that non-fiction can't.

Det här var grodden eller fröet till den biblioterapeutiska verksamheten. Morris sökte och beviljades pengar av DCMS (Department for Culture, Media and Sports) ur en fond för läsbefrämjande aktiviteter. Grovt sett var syftet i huvudsak tvåfaldigt: dels att erbjuda läsning som alternativ till medicinsk behandling, dels att öka medvetenheten om bibliotekens verksamhet och göra dessa tillgängliga för de människor som av egen kraft inte orkar eller vågar sig dit. "It's hard I think for people who aren't used to reading or don't feel very good, not very well, to come into even a very small library: where do I start?"

TRE BIBLIOTERAPEUTER ANSTÄLLS

Verksamheten startar hösten 2000 med att tre biblioterapeuter anställs. Kvalifikationerna är: "a love of and good knowledge of books", god social/kommunikativ förmåga, erfarenhet av rådgivning samt utbildningserfarenhet. De som anställs har olika bakgrund; en är lärare, den andre socialarbetare, den tredje biblioteksassistent och tillika konstnär. Gemensamt är dock att alla är

RAYS

reading and you scheme

Promoting well being,
relaxation and
friendship
through books and
reading

entusiastiska läsare med tilltro till den biblioterapeutiska idén. Efter ungefär tre år summerar en av dem erfarenheterna så här: *I think we feel that what we are doing ... is something new, noone has done it before, certainly not in this country, and that is really exciting, because the important thing about life is making a difference and this project makes a difference*".

Biblioterapeuterna inleder arbetet med att etablera kontakt med i första hand sjukvården, men även med socialtjänst, frivilligorganisationer, självhjälsgrupper, skolan och polisen. Härifrån får de alltså sina klienter, men man behöver, som en biblioterapeut formulerar det, inte vara officiellt deprimerad utan kan också själv söka kontakt med någon av de tre eller bara dyka upp på läsecirklar (book-chats, reading-groups), om vilka man annonserar via broschyrer och affischer. De som har svårt att delta i gruppverksamhet träffar man individuellt antingen på bibliotek eller annorstädes, i vissa fall i klienternas hem, men syftet är att i slutändan försöka få dem att bli biblioteksanvändare. Fast ibland tvingas man gå sakta fram: *"It's softly, softly catch the monkey"*, som man säger i Yorkshire.

MÅLGRUPPEN

Målgruppen är vanliga människor som av någon anledning blivit deprimerade, ångestfyllda och socialt isolerade. Många tillhör gruppen "socially excluded", ett uttryck som numera står för dem som tidigare led av "poverty" och som bor i områden med socio-ekonomisk problematik, höga ohälsotal, etniska konflikter etc. Väl i kontakt med en biblioterapeut är det dock inte något av detta som man fokuserar på utan på boken, tonvikten ligger på biblio. Detta kan jämföras med den mer psykiatriska formen av biblioterapi, där tonvikten ligger på

terapi och som innebär läsning av en specifik text utifrån en specifik patients specifika problem, vilket är en verksamhet man i Kirklees inte anser sig kvalificerad att bedriva. Därför är man egentligen inte så nöjd med ordet biblioterapi - "none of us is very happy about it" - utan talar hellre om verksamheten som RAYS (Reading and You Scheme). Anledningen är att man inte vill se sig varken som terapeuten som ordinerar litteratur: "it's not take this book, like take this pill" eller som experten som vet mer: "We don't pretend we have the answers" eller med en lite skarpare formulering: "I would never draw their attention to a passage that I thought would be good for them". Vad man alltså istället fokuserar på är boken: "You have to try and keep the focus, it's about books, always try to see this, you know, to find books for support, try to get them interested in reading...try to keep that focus while making it relaxed and informal."

Dessutom kunde jag observera att de nio sessioner jag deltog i präglades av respekt, tillit, trygghet, ärlighet, värme och engagemang; i sig klara terapeutiska inslag.

DELA DET EGNA LÄSINTRESSET

Grunden för denna – grannlaga – uppgift är det egna läsintresset, det är det man vill dela med sina klienter: "You know I'm passionate about reading, books mean a lot to me. It's wonderful if somebody else is inspired by that enthusiasm." Men läsningen innebär alltså inte terapi i konventionell, psykologisk mening eftersom man i Kirklees ser läsning främst som en normal aktivitet: "That's what we say we're offering, it's not therapy but normality." Tanken är att genom att börja läsa eller återuppta en tidigare läsvana ägnar man sig åt en normal allmänmännisklig aktivi-

tet, vilket i sig är terapeutiskt. Till detta kommer att all läsning synes i vid mening terapeutisk. Man behöver inte vara officiellt deprimerad för det. Dessutom kunde jag observera att de nio sessioner jag deltog i präglades av respekt, tillit, trygghet, ärlighet, värme och engagemang; i sig klara terapeutiska inslag. Verksamhetens tydliga struktur ger trygghet. Varje sammankomst har en bestämd uppbyggnad och biblioterapeuterna leder sessionerna lugnt, vänligt och beslutsamt. Mål och medel är tydliga: att dela läsoplevelser, att se läsning som en normal aktivitet. Vetskapen om att man inte blir tillfrågad om hur man mår bidrar också utan tvekan till en känsla av trygghet. Respekten för och omtanken om deltagarna genomsyrar verksamheten. Ingen pådyvlas något, deltagande är frivilligt. Ingen behöver heller vara rädd för att säga något fel och behöva skämmas för det, eftersom inställningen är att det finns

inga rätt eller fel i upplevelser och tolkning av skönlitterära texter. Följden blir ett tillåtande och lugnt klimat, som gör att deltagarna inte räds uttrycka tankar och känslor. Människor vågar helt enkelt öppna upp, något som innebär en potentiell grogrund för ökat självförtroende. Självförtroendet stärks också genom den sociala träning som blir följden av att delta i en grupp eller i individuella samtal med biblioterapeuten. Att verksamheten präglas av ärlighet och tillit kommer till uttryck i det att man, trots terapeutiska inslag, inte ger sig ut för att bota någon eller bedriva terapi. Samtalsklimatet är vänligt, men inte överdrivet hänsynsfullt. Det finns en tilltro till

deltagarna, till läsaren, att denna har en förmåga att ur litteraturen plocka det hon eller han behöver. Detta skapar en okonstlad atmosfär och gör att man inte väjer för svårare eller kontroversiella teman. En biblioterapeut säger: "I don't mind sexy or scary books, but you have to be sure of the audience first." Jag kunde också tydligt observera att man var noga med att inte bemöta någon "patronizing", alltså med beskyddande nedlåtenhet. Som utövare av biblioterapi ordinerar man inte eller påbjuder utan nöjer sig med att föreslå, erbjuda och skapa förutsättningar. Men deltagarna bestämmer själva över sin läsning, en inte oviktig aspekt idag då många efterlyser alternativ eller

komplement till medicinsk behandling; terapiformer de själva kan styra och kontrollera och som innebär att inte bara passivt ta emot.

"WE ARE FRIENDLY, BUT NOT FRIENDS..."

På detta vis kan alltså sägas att någon slags terapi bedrivs i Kirklees, men man är samtidigt noga med att sätta gränser, så relationen till deltagarna inte blir för varm eller verksamheten glider över i vård eller omsorg. Detta gör man genom inställningen: "we're friendly, but not friends, we offer empathy, not sympathy".

Så långt frågan om bibliotek kan bedriva biblioterapi. Som jag ser det beror det alltså på hur man definierar själva ordet terapi och var man lägger tonvikten: på biblio eller på terapi.

Men den andra frågan då, som ställdes inledningsvis: vad händer med den skönlitterära texten om den används i behandlande syfte? Det Oscar Wilde skulle avfärda med: "All art is quite useless", eller det Goldwyn var inne på när han sa att författare som har ett budskap ska skicka telegram, inte skriva romaner. Som jag ser det erbjuder detta inget som helst problem, eftersom läsning i Kirklees ses som vilken läsning som helst (a normal activity).

Och människorna i Kirklees anammar konceptet. I runda tal uppskattas antalet deltagare genom åren sammanlagt till 2000 personer. Här några intryck och svar på frågan vad biblioterapi betyder för dem som tar del: "companionship", "it makes you think", "stimulating", "you long for the meetings", "inspiring", "I enjoy

Elaine Harrison, Jo Haslan, John Duffy och artikelförfattaren

it", "a good escape", säger deltagarna i en läsecirkel. Och en kvinna menar: "I never thought I'd be interested... At first I had trouble with the meaning, but John explained and broke the words down.. It gives me selfsatisfaction when I can read a poem... it hits you, it's powerful, I'm moved by it, and enthralled and I learn a lot". Någon jämför biblioterapisessionerna med avslappningskurser och konstaterar: "I feel much more relaxed than when we've done the relaxation-class". En man som suttit två gånger i fängelse för slagsmål på fotbollsmatcher, och som hade grava alkoholproblem, blev en flitig biblioteksbesökare, som biblioterapeuten vid ett tillfälle iakttog också hjälpte f.d. flickvännen och hennes barn att hitta rätt i biblioteket och såg till att barnen fick egna lånekort.

KULTURAKTIVITETER SOM LÖNSAMMA INVESTERINGAR
Denna sista berättelse knyter an till det andra huvudsyftet med den biblioterapeutiska verksamheten, nämligen att öka medvetenheten om bibliotekens verksamhet och göra dessa tillgängliga för grupper som annars inte skulle hitta eller våga sig dit. I Kirklees är inställningen att både för sin egen, läs bibliotekens, och låntagarnas skull måste man våga förändringar: "Libraries must change, the way we've been operating is no longer relevant. We must be more approachable, more friendly to people." Och vidare: "It's part of the evolution of libraries to make sure that marginalized people are included... They have a right to be able to be users..". Men more friendly i all ära, detta utesluter inte att biblioteken själva kan tjäna, för att inte säga profitera, på biblioterapi, i och med möjligheten att både besöks- och utlåningsstatistiken härigenom kan förbättras. Och sett ur ett större samhällligt/politiskt perspektiv är

det faktiskt så att även en sådan behjärtansvärd verksamhet som biblioterapi kan ses som uttryck för ett nyliberalistiskt marknadstänkande med rötter ända tillbaka till Margaret Thatcher. I Blairs England vill man nämligen att konst- och kultursektorn ska fungera som "agents of change". Kulturaktiviteter ses som investeringar som lönar sig i form av minskade sociala kostnader. Denna instrumentella kultursyn sprids av New Labour via DCMS, som ovan nämnts är en av sponsorererna till biblioterapin i Kirklees. Ett citat ur DCMS handlingar belyser detta: "Arts and sport, cultural and recreational activity can contribute to neighbourhood renewal and make a real difference to health, crime, employment and education in deprived communities."

Huruvida det här låter sig göras i så stor skala må vara osagt. Oavsett detta är min uppfattning att biblioterapi som den bedrivs i Kirklees synes vara både en seriös och hållbar verksamhet. Seriös, genom att den inte utger sig för att bota någon, men ändå har terapeutiska inslag; hållbar eftersom den ger människan något de själva kan använda och kontrollera och även på sikt sprida till andra. Och biblioteken får nytt blod.

Libraries are for everybody, libraries have to continue, be there for people. And things like this keep them alive. It's new blood isn't it, it's life, it's extending what they're doing. It's good for libraries, good for people and libraries are for people.

I SVERIGE?

Den som läst så här långt inser säkert att jag menar att biblioterapi i RAYS tappning skulle kunna vara något för biblioteken även i Sverige. Likheterna länderna i emellan, vad gäller både problematik och resurser, talar för detta, liksom det faktum att

biblioterapeutisk verksamhet skulle innebära att två paragrafer i den svenska bibliotekslagen bättre skulle efterlevas, nämligen dels den som handlar om att alla medborgare skall ha tillgång till folkbibliotek, dels den som påbjuder biblioteken att särskilt uppmärksamma funktionshindrade. Att denna grupp inkluderar inte bara de fysiskt, utan även de psykiskt funktionshindrade är något man kanske i förstone inte tänker på. Här aktualiseras därför en demokratiaspekt. Bibliotekets verksamhet har alla rätt till, men problemet är att biblioteken bara på ytan är öppna för alla, eller som det sägs i en länk till bis hemsida:

"Libraries are, at present, only superficially open to all. They provide mainly passive 'access' to materials and resources and they have service priorities and resourcing strategies which work in favour of existing library users rather than excluded or disadvantaged communities or groups" (Open for All? The Public Library and Social Exclusion). Och detta trots att folkbiblioteken historiskt sett haft ambitionen att sörja för de av olika anledningar utestängda, de i vid mening mindre bemedlade. Det talas på samma sida också om att biblioteken under dess 150-åriga historia haft ett "take it or leave it" förhållningssätt till låntagarna. Dock synes det mig som om man i Kirklees brutit med detta i och med sitt engagemang och det i hög grad aktiva uppsökande arbetet. Här menar jag att vi i Sverige kan ha något att lära av deras verksamhet. Om vi vill.

Hela uppsatsen "Man behöver inte vara officiellt deprimerad" Om biblioterapi som biblioteksverksamhet, med Kirklees i England som exempel (Magisteruppsats informationsvetenskap Biblioteks- och informationsvetenskap Bibliotekshögskolan 2004:93) finns tillgänglig på <http://www.hb.se/bhs/slutversioner/2004/04-93.pdf>

agneta.heino@vregion.se
agneta.heinoe@comhem.se

Släpp in poeterna i biblioteket!

Petter Lindgren

Estradpoesi och poetry slam är lyrikformer som det talas om. Bibliotekarier går t o m på kurs för att arrangera poetry slam. Mycket bra! Men låt oss inte glömma bort att det även finns poeter som, utan att röra sig på poetry slam-arenor, är utmärkta estradörer - och dessutom skriver bra poesi. Några sådana poeter kommer bis att utan djupa analyser presentera i detta och kommande nummer. Biblioteken borde vara bra bundsförvanter till poesin. Köp in och låna ut poesi och anlita poeter!

Först ut är Petter Lindgren, född 1965, som skriver humoristiskt, ironiskt, litet tillbakablickande. Och han läser sina dikter bra. I nästa nummer : Lina Ekdahl.

"Påstigning, snabbt bär det av in i Petter Lindgrens svenska terräng, och turen passerar bekanta stationer: fältbiologer, störtloppsåkare, Rimbobullar, Lindbacka svets och smide, krukväxter, rastplatser, julgransljus, Anticimex, Salubrin, Cousteau... Det är samtidsreflexer, fast inte alldeles sentida, utan erinrat på avstånd, lite vemodigt, anfrätt av minnets sentiment"

Magnus Florin i Expressen 1997

foto: Ulla Montan

Petter Lindgren debuterade 1994 med **Långtbortistan** och har sedan gett ut **Porträtt av en död småbåtsägare** (1997), **Ett trögare slags bläck** (2000) och kommer under 2005 ut med **Landskapet**. Samtliga utgivna på Bonniers. Dessutom gav han 1998 ut **Slussen** med bilder av Lena Granefeldt.

bis lokala undersökning i Värmland visar att Petter Lindgren finns representerad på fem av 19 möjliga folk-, högskole och sjukhusbibliotek i länet -gymnasiebibliotek oräknade.

18 frågor till Petter Lindgren

Senast lästa poet? Werner Aspenström, en pocket från 1988

Poet som borde finnas på alla bibliotek Jag, tycker jag, innerst inne. Men vem är jag att tycka det?

Favoritestradoet? Bruno K Öijer. Är inte Estradoet ett rätt fult & lite nedlåtande ord?

När skriver du helst? Tidig morgon eller sent. Kl 16-18 suger. Då blir det dåligt. Vårvintern är bäst. Sommaren går bort.

Hur skriver du helst? På dator eller skrivmaskin, aldrig för hand.

Favoritord? Har inget. "Aggregat" är rätt snyggt.

Nyckelord i ett poesimanifest? Ogillar manifest. Är det inte väldigt fult* med manifest? (*låter fult, passé)

Vill du helst lyssna till poesi eller läsa själv? Läsa hemma.

Vilken rad är du mest nöjd med själv av det du skrivit? Vet inte. Den senaste. Det är alltid den senaste.

Vilken musik förknippar du med din poesi? Knaster, språk, knäpp, som från korgstolar.

Vilken årstid skriver du bäst om? Sommaren tror jag. Höst är jag dålig på, eller ointresserad av.

Favoritmiljö i dina dikter? Vet inte, men lite nedgången och fult får det gärna vara. Vaktmästarkafferast-rum?

Vilken är din favoritpublik? Alla som kommer, hur ser en icke-favorit-publik ut?

Hur skall ett bibliotek se ut en poesikväll? Gärna mikrofon. Något barliknande är trevligt.

Favoritpoet i tonåren? Då läste jag ingen poesi. Iggy Pop?

När skrev du din första dikt? När jag gjorde vapenfri tjänst 1988. Hade inget bättre för mig.

När publicerade du din första dikt/diktsamling? 1991, i tidskriften Sheherezade.

Vilken av dina diktsamlingar vill du att alla bibliotek skall ha? Ha alla, vet ja.

XXXII

Att efter att ha gömt undan vedbodens yxa gå till sängs med en bunt gamla döda veckotidningar, dävet kolorerade, för tungan sträva. Att ligga där och läsa, tills ögonen svider som Salubrin, mellan lakan där vintern ännu ligger kvar, hoprullad i fotändan. Samtidigt fundera på om kängorna borde ställas ut på trappan eller ej, om ytterbelysningen ska vara tänd. Längst ner på en sida återvinna kontrollen, finna bokstäverna formerade i nåt slags skämt, eller vad man nu ska kalla det. Låt säga att en pojke hittar några kopparlantar utanför en bank. Då tror han att det är banken som läcker, typ.

(efter inbrott)

Ur: Porträtt av en död småbåtsägare

Kalorimetri

Plötsligt ligger den bara där, en korvkiosk, badande i ljuset från sina egna lysrör. Ånga stiger ur luckan, ånga stiger ur munnen, upp mot den för var minut allt klarare himlen, där stjärnorna just har börjat tändas. Likt ett otal vita spjutstick i den tomma, anemiskt gröna rymden.

Ur: Ett trögare slags bläck

Följ med BiS till London 8-10 april!

Snaste året har BiS lagt viss energi på att i möten och tidskriften diskutera hur biblioteken skulle kunna bidra till att nå människor, som inte utnyttjar bibliotekens resurser. Kulturpolitik alltså. England är ett föregångsland i detta sammanhang. Men så är engelska bibliotek också i ett slags kris med sjunkande utlåningssiffror. Labourregeringen betonar vikten av att bekämpa "social exclusion" och inom biblioteksområdet har ambitiösa utredningar belyst problemet och lagt fram förslag. 2004 års BiS-talare på Bok- och Biblioteksmässan, Shiraz Durrani, är en av dem som mest engagerat arbetat med frågan. Han har hittills varit ansvarig för utvecklingsfrågor för biblioteken i Merton, en "förstad" till London och är numera anställd som Senior Lecturer in Information Management vid London Metropolitan University.

Shiraz har bjudit in oss till några studiedagar i London i april! Alla är välkomna, men vid trängsel ger vi företräde till medlemmar i BiS. (Ytterligare ett skäl att bli medlem!) Nedan finns ett preliminärt program. Den som är intresserad bör anmäla sig till Lennart Wettmark, Rosenbadsgatan 9, 652 26 Karlstad 054-101813 e-post: sve.we@xpress.se snarast, så att vi vet hur stort intresset är.. Var och en ordnar visserligen sin egen resa, men vi hoppas kunna ordna inkvartering någorlunda samlat. Brev kommer att gå ut med definitivt program och bindande anmälan.

Draft programme BiS' visit to London

8-10 April

Friday 8 April

Discussion at London Metropolitan University on policies & practices on building a relevant library service:

a.m.

Policies - with talks from Museum, Libraries, & Archives Council (MLA), CILIP, London Met University (Management Research Centre & Department of Applied Social Science, QLP), librarians from Sweden...

p.m.

Community perspective: Raoul Dero

practical examples – presentations from QLP authorities (Haringey, Liverpool, Merton, Portsmouth); Merton Sense; discussion and a look at experience in UK and Sweden

Evening

Looking for offers of reception/dinner...

Saturday 9 April

a.m.

Visit to Pollards Hill community, Pollards Hill Library & Open Learning Centre (Merton).

p.m.

Visit to Ealing Road Library (Brent)

Followed by discussion & possibly dinner at an South Asian restaurant

Sunday 10 April

a.m.

Visit to Hounslow library

p.m. free afternoon/evening

... meet the needs where people are...

Shiraz Durrani om bibliotekens uppförande uppgift

The vision would be a library service which redefines the term "library" in a much broader way. The vision would accept the fact that this is a society divided by classes and that certain classes, because of the resources they control, have their own means of satisfying their needs. The service needs to reassess the role and purpose of library in a class-divided, diversified society. We need to accept the fact that public library service is not open to all, and develop a needs-based service which meets the needs of people who cannot afford information and other library services, such as informal learning. The new role of libraries should ensure that the resources are used to meet the needs of people who do not have other ways of satisfying their needs. We are going through major technological change and need to look at how new technologies can help us develop new services.

It would be a library service that is possibly located in the community in a different and challenging kind of a way. Buildings are important but building in themselves

Foto: Hervor Svenonius

are not libraries, so we need to move out of the buildings, spiritually at least, and meet the needs where people are, become the people, be where their needs are. Such a library service is "libraries without walls".

AG: But people need community space as well don't they.

SD: Yes, but redefine what library is, there are community spaces, community halls but this is not what libraries are all about and I think that one of the things we're looking at here is to connect to people's social and community life; there are other cultural needs where we don't expect libraries to take all those roles but work with the people and make it... like Merton Sense <ungdomstidning>, empowering young people, enabling them or giving them power to do their own thing and our next move is to have a music group.

But we have to wage a cultural war to change people's thinking about the role of libraries, both within libraries, and also in the society if libraries are to play a greater social role. Some youth workers have asked us: "why are libraries involved in this kind of thing (youth magazine production), it's nothing to do with you, it's our job, working with young people".

Part of that vision is to change the thinking of people we provide a service to. People need to know what libraries can be, and can do, otherwise they cannot make a meaningful choice as to what they want libraries to do. I think we have to develop new ideas and broaden the thinking of staff and people in the communities. We have an important role to play in that. I think libraries should be working with arts workers, with cultural workers, with educationalists, I think redefining the terms "librarian" and the term "library" is a part of the process that needs to start urgently. Those terms have created barriers for our audience in terms of physical space but also in our thinking and in what and how we do things. Breaking those barriers should be the start of the process of starting to see a new vision for libraries.

Ur en längre intervju med Shiraz Durrani 11^{maj} 2004 av Dr Anna Goulding

Reader in Information Services Management. Department of Information Science. Loughborough University (Contemporary Discourses of Public Libraries. Arts & Humanities Research Board Research Leave Scheme. AHRB research on discourses of contemporary public libraries) Opublicerad

IFLA-kongresser

- inte bara för chefer

Minnen och reflektioner från IFLA och Argentina, augusti-september 2004.

Lizzie Tuve

För första gången i mitt liv - efter över 40 år som biblioteksassistent på biblioteken i Malmö och Helsingborg - skulle jag åka till en IFLA-kongress. Det kändes oerhört spännande, IFLA är något som bara chefer och personer i ansvarsställning åker till. Eftersom min man är från Argentina passade vi på att ta semester i samband med kongressen, även om det är alldeles fel årstid för att semestra i detta land. Vintern sjunger på sista versen.

Vi kom till ett regnigt, grått och kallt Buenos Aires några dagar före kongressen, helt annorlunda än det varma soliga Buenos Aires jag är van vid när vi brukar komma vid jultid. Redan på flygplatsen märktes att något var på gång. Plötsligt hörde jag min man prata engelska bakom mig. Jag blev förvånad, varför pratar han engelska i sitt hemland? Men det visade sig vara en fransk bibliotekarie som fått syn på min tygkasse med Helsingborgs biblioteks logotyp på, som han råkade ha i handen. Hon

skulle åka ut på en estancia och pröva på "gaucholiv" de dagar som var kvar till kongressen. Vi hann i alla fall prata en stund medan passkön ringlade sig framåt.

Detta var mitt första besök i Argentina efter den stora krisen 2001-2002, en helt onödig kris, med tanke på de enorma naturtillgångar och möjlighet till självförsörjning som finns i landet. Hur hade släkten det egentligen? Visserligen pratar vi i telefon då och då och har även kontakt via e-mail, men fanns det någon kontroll? Kan man lita på det de säger, att vi inte skall oroa oss? Vi försökte trösta oss med att ha de råd att ha telefon, internet och e-mail i hemmen så har de det inte alltför svårt.

Vi har ett litet hus i en stad som heter "Quilmes", c:a 45 minuters väg sydost om Buenos Aires utmed Rio de la Plata. Quilmes är mest känt för sin "Cerveceria Quilmes", en ölfabrik med c:a 8.000 anställda. Enligt Evert Taube är Quilmes-ölet världens bästa öl, och jag håller med honom.

Den minnesgode och fotbollsintresserade kanske erinrar sig att man ofta ser reklam för "Quil-mes-ölet" på spelarnas tröjor och utmed fotbollsplanerna när argentinska klubbtag, typ Boca-Juniors, spelar.

Helsingborgs bibliotek betalade min konferensavgift, resa och uppehåll fick jag själv stå för. Som väl var kunde jag bo "hemma". På söndagen åkte jag in för att kolla lämpliga kommunikationsmedel och hämta ut min "carpeta", mappen med deltagarbevis och program. Mottagandet var mycket välorganiserat, värdar och värdinnor oerhört vänliga och tillmötesgående. Området kring Hotel Hilton, som var bas under kongressen, var imponerande. Massor med nya höga hus, välordnade parkanläggningar och rent och snyggt överallt. Personal i gummibåtar plockade upp skräp ur hamnbassängerna med håvar. Sist jag var där var Puerto Madero, som området heter, ett förfallet och övergivet hamnområde där samhällets mest utslagna höll till. Överhuvudtaget var hela centrala Buenos Aires rent och gav intryck av en modern storstad utan större ekonomiska problem. Allt fungerade trots att området runt om "Casa Rosada", presidentpalatset, emellanåt var avstängt av polis och militär p.g.a. av s.k. "piqueteros", d.v.s. strejkande arbetare. Man ingrep aldrig mot de strejkande, förhandlingar pågick samtidigt och innan vi åkte hem hade minimilönen höjts från 350 pesos till 450 pesos (150 \$) i månaden. Som jämförelse kan nämnas att ett kilo oxkött kostade c:a 1 \$.

Öppningshögtiden

Öppningshögtiden i Buenos Aires gamla anrika opera, Teatro Colón, var imponerande. Högtidstalet hölls av Tomas Eloy Martinez, en känd argentinsk författare, numera professor i iberamerikansk litteraturhistoria vid ett universitet i USA. Åtminstone en bok finns översatt till svenska, "Eva Perón". I höst har han kommit med en ny, som heter "El cantor de tangos", "Tangosångaren". Han gjorde olika nedslag i bokens historia under tidernas gång.

Naturligtvis saknades inte "tangon" under öppningsceremonin. Det var ett par, som framförde ett par ganska "tama" danser. Kavaljeren var en äldre herre, kanske anledningen till avsaknaden av alltför eldiga passager.

Jag kände inte någon svensk som skulle åka till kongressen, men jag utgick från att det till största delen var chefer eller personer som har uppgifter i IFLA:s olika organ. Någon vecka innan vi åkte ringde jag därför till en bibliotekarie i Montevideo, som jag haft kontakt med sedan hon 1981 gjorde en rundresa till europeiska bibliotek och då även besökte Helsingborg. Numera är hon lärare på biblioteksskolan i Montevideo. Hon skulle dock inte åka till IFLA. Men hon lovade att tala med kolleger som skulle till Buenos Aires och gav mig namnen på flera av dem, och trots att det var över 3.000 deltagare hittade vi

varandra direkt efter öppningsceremonin. Jag träffade inte en enda svensk under hela kongressen, men var inte ensam en sekund där. Stämningen var fantastisk och man talade med alla. Jag var dock mesta tiden tillsammans med bibliotekarierna från Uruguay och i synnerhet en av dem var oerhört öppen och nyfiken och började prata med alla, vilket ledde till att vi åt lunch med chefen och en bibliotekarie från Beijing Sport University och fick många intressanta upplysningar om hur intensivt Kina satsar på bibliotek och kultur och infrastruktur inför OS i Kina 2008. Likaså talade vi med deltagare från flera afrikanska länder och även en bibliotekarie från Bhutan. Naturligtvis fanns det massor av deltagare från de latinamerikanska länderna och jag upplever det som oerhört stimulerande att se hur lika vi är trots att vi har så vitt skiftande förutsättningar för att leva upp till vad vi i Norden t.ex., anser vara en acceptabel nivå för ett bra folkbibliotek. Det som slår mig mest är den otroliga energi och vilja som finns bland biblioteksfolk i tredje världen att förmedla kunskap och förströelse till sina medmänniskor.

Adolfo Perez Ezquivel

Första dagen höll också Adolfo Perez Ezquivel, Nobels fredspris 1981, ett tal som gjorde ett oerhört starkt intryck på mig. Talet hade titeln: "Mellan informationens murar och frihetens"

Han berättade bl.a. om när han stal en boksida ur Calderon de la Barcas bok "Livet är en dröm" på ett bibliotek när han var mycket ung och hur bibliotekarien, som tydligen hade ögon i nacken, på ett klokt sätt fick honom att lämna tillbaka den stulna sidan. Mest uppehöll han sig dock vid situationen i vår värld i dag och konstaterade att rädslan och terrorism är större i dag än den var för femton år sedan när Berlin-muren föll. Applåderna ville aldrig ta slut, alla åhörare reste sig upp och många av oss hade tårar i ögonen när hans anförande var slut.

Ett problem var det stora utbudet av föredrag och anföranden. Det var inte lätt att välja när de ägde rum samtidigt. Så var fallet med just de föreläsningar jag var mest intresserad av. Eftersom jag tror mig ha en någorlunda bild av hur europeiska bibliotek fungerar valde jag att i stor utsträckning lyssna på anföranden från de andra världsdelarna, främst Latinamerika och Afrika. Varje dag var jag på mellan 3 och 4 föreläsningar. Det blev ibland lite för mycket av "korvstopning" och så här några månader efteråt är det bara några av sessionerna som lyser klart i minnet. Ett sådant var "Women's Issues: Women, libraries and economic development". Det var mycket skakande och personliga vittnesbörd från kvinnor, främst från Nigeria, som nått höga poster, men som genomgått enorma lidanden, bl. a. könsstympning, innan de nått sina positioner. I synnerhet en mycket vacker kvinna i traditionell dräkt gjorde flera uppehåll i sitt anförande. Känsloerna

tog över och hon grät en skvätt, drack lite vatten och fortsatte. Vi fick även veta av en annan nigeri-ansk kvinna, som hade liknande erfarenheter och nu arbetade på Utbildnings- och Kulturministeriet i Nigeria att det finns endast 2 utbildade bibliotekarie i norra Nigeria. Problemet är att männen är så ointresserade av att kvinnorna skaffar sig kunskap, eftersom det inte gynnar deras intressen. Aids-problemet är enormt och många lever i osäkerhet om hur de blir smittade. Även från andra delar av vår värld fick vi glimtar om vad biblioteken gör, bl.a. för att stötta t.ex. miss-handlade kvinnor, stimulera till läsning i fattiga områden etc

Sista dagen var jag på en session som verkligen blev rolig. Ämnet var "Information Literacy with Latin America and the Caribbean" och handlade bl.a. om det livslånga lärandet och redskap för personalutvecklare och användare. Trots titeln deltog en norsk bibliotekarie från Universitetet i Trondheim. Han hade haft användarundervisning bland sina studenter och gjort en utvärdering. De andra talarna var från Argentina och Chile. Stämningen var mycket god. Från Chiles sida var man stolt över att ha världens sydligaste folkbibliotek, men den stoltheten varade inte länge. Den argentinska bibliotekarien talade om att det inte var sant, utan världens sydligaste folkbibliotek finns på Argentinas militärbas på Antarktis. Det finns ganska mycket folk där, inte bara militärer utan deras familjer samt olika typer av forskare med familjer som bor där längre eller kortare perioder.

Viggo Gabriel Borg Pedersen

När Viggo Gabriel Borg Pedersen skulle börja tala, visade det sig att han inte hittade sitt manus. Han talade spanska och hade "power-point spel" för att belysa sitt föredrag. Detta var ett visst stöd för honom, men då och då kom han inte ihåg vissa ord. Han tog dock detta med humor och bad oss i publiken komma med förslag på vad han kunde mena. Emellanåt låg vi dubbla av skratt. Den argentinska bibliotekarien och läraren Beatriz Ferroni höll det avslutande anförandet med rubriken "Tar bibliotekarien ansvar för att det ingår i hans/hennes uppdrag att inkludera ALLA i Kunskapssamhället?". Hennes tal var en flammande appell, där hon talade om att vi aldrig får glömma att vi är fredens och kunskapens missionärer. Hennes röst darrade och bar knappt ibland. Jag kände oerhört starkt för henne och kunde kanske bättre än de flesta i publiken förstå vad hon ville förmedla, eftersom jag i nästan 40 års tid följt händelserna i Argentina genom diktaturer, demokratier och ekonomiska kriser. Någon vecka efter kongressen träffade jag ett par bibliotekarie i "min hemstad" som båda haft henne som lärare och de talade om att hon nog är i 80-års-åldern nu och en av de stora eldsjälarna i Argentinas biblioteksvärld. Det fanns flera andra sessioner som var intressanta, bl.a. lyssnade

jag på en rapport om kompetensutveckling för personal via chat och internet, som man prövat i ett par länder i Syd-amerika och Centralamerika.

Jag önskar att så många som möjligt av dem som arbetar på svenska bibliotek, inte bara chefer, åtminstone en gång i sitt liv skulle få möjlighet att åka till en IFLA-kongress. Förutom alla givande föredrag betyder de sociala kontakterna oerhört mycket. Under luncherna och när vi gick eller åkte buss mellan Hilton och Sheraton mellan föredragen talade vi om vad vi fått ut av det vi lyssnat till. Vi gjorde jämförelser mellan våra olika länder och bibliotek och för mig kändes det mycket tillfredställande att få berätta om våra svenska folkbibliotek, om allt från sago-stunder, "boken-kommer", skolklassbesök, osv.. Man riktigt suger in vad jag som svenska och europé har att säga och antecknar ibland några ord för att inte glömma. Samtidigt blir jag så imponerad av hur man på många bibliotek i Latinamerika har en verk-samhet som ibland kan påminna om vår, trots att man egentligen inte har några resurser till det. Jag tror också, att det faktum att jag åkte helt ensam och inte hade några landsmän att luta mig mot, bidrog till att jag fick ut så mycket av samvaron med bibliotekarierna från de olika kontinenterna och naturligtvis främst med de latinamerikanska, eftersom spanskan är mitt andra-språk. Jag tror att det är viktigt att vi har kontakter utanför vårt eget närområde, att när vi går i våra dagliga sysslor då och då tänker på våra kolleger i andra länder och världsdelar, kanske skickar ett e-mail någon gång. Vi har ju alla samma mål och det är vi som arbetar på biblioteken som har nycklar och redskap för att nå den kunskap våra besökare traktar efter, också i dagens informationssamhälle. ★

För första gången ett biblioteksriktat Social Forum. Det ägde rum parallellt med IFLAs möte i Buenos Aires. På nästa sida presenteras en slutdeklaration som arbetades fram - ursprungligen på spanska, men här i engelsk översättning

DECLARATION FROM BUENOS AIRES

On information, documentation and libraries

The attendees at the *First Social Forum on Information, Documentation and Libraries: alternative action programs from Latin America for the information society*, held in Buenos Aires from August 26-28, 2004, was called by the Social Studies Group on Library Science and Documentation (Argentina) and the Study Circle on Political and Social Librarianship (Mexico).

We recognize that:

Information, knowledge, documentation, archives, and libraries are communal cultural goods and resources. They are based upon and promoted by democratic values, such as: freedom, equality, and social justice, as well as tolerance, respect, equity, solidarity, communities, society, and the dignity of individuals.

Every documentation center contributes to democratic practice in the social and political spheres. Conscious of this dimension, the foundation and organization of these cultural goods and resources must be constructed under the principal of knowledge and information access that is free, open, and egalitarian for everybody.

Social and political elements also are present that librarians, documentalists, and archivists must take into account in order to contribute to the formation of cultural and civic identities sustained by civil and socially responsible values.

We consider that:

Librarians, documentalists, and archivists must participate in the social and political processes related to their cultural tasks, work environment, and professional practice.

These cultural workers are facilitators of social change, opinion makers, promoters of the democratization of information and knowledge, educational coordinators, and actors engaged with the social and political processes. Therefore, because the work that they carry out is of fundamental importance to society and the state, they must be granted full social recognition, as well as an equitable and just salary regulated by legislation in each country.

Professional solidarity and cooperation, like networking, are valuable tools that encourage the exchange of successful experiences and broaden the objectives and challenges in our daily work.

Libraries, archives, and documentation centers must be places that contribute to the development of human rights, the preservation of memory, and the rediscovery of the oral and written traditions that assure the self-determination and sovereignty of all peoples.

Librarian and information services, as well as unrestricted collection development, should be planned, constructed, and offered by librarians, documentalists, and archivists with the full collaboration of individuals, communities, and organizations, particularly the least socially and politically favored.

Both the theory and practice of library science, documentation, and archival studies are determined by the needs that these fields generate in the social sphere. Therefore, the creation and practice of these disciplines and professions must promote public opinion, critical judgment, free decision making, and actively contribute to the struggle against illiteracy in all its forms with the goal of improving life and the collective or personal environment of everyone.

Taking into account their neutral or non-neutral practice, individual thought, labor action, and citizen participation, librarians, documentalists and archivists must construct public spaces in their communities for the exchange of information, thereby providing an incentive for the discussion of political, social, ideological, and cultural themes — themes inherent in governmental and societal problems.

Information, knowledge, documentation, and libraries are a public good that must not be governed or controlled by market dynamics, but rather orchestrated by public developmental policies, well being, and the defense of society's cultural heritage, in the interest of insuring the public domain, diversity, plurality, and the equality of all sectors of the population.

Grounded in the global professional field of information, documentation centers, libraries, and archives, the construction of discourse, out of the Latin American and Caribbean reality, implies the use of national languages as a means of communication. Additionally, an awareness of indigenous languages as a social and political reality in numerous Latin American countries and the Caribbean requires their recognition as generators of oral and written discourse important to the preservation of these languages.

Peace is a necessary guarantor of, and condition for, the preservation and growth of information and knowledge repositories. In accord with this idea, we firmly condemn wars and all forms of violence that devastate the human species and their cultural heritage. The ongoing promotion of peace and the processes required must become a social commitment of librarians, documentalists, and archivists in their places of work and in the cultural, social, and political spheres that concern them as citizens.

In order to offer services to minority and socially vulnerable groups, it is necessary to eliminate all forms of discrimination in information, documents, and library systems: by sex, race, ethnicity, ideology, economic status, social class, disabilities, migration, sexual orientation, religion, and language.

The serious ecological deterioration of our planet affects life in general and, as a consequence, the well being and quality of life of the human species. We consider it essential that library and information professionals connect environmental problems to the development, organization, and diffusion of information concerning the environment.

We declare that the fair and just distribution of public documents, goods, and resources is essential to the achievement of freedom of access to information.

We invite everyone to contribute to the realization of the statements and propositions in this declaration.

From Latin America and the Caribbean to the information society.

Buenos Aires, August 28, 2004

*Translated by Dana Lubow, M.L.S.
with help from Larry Oberg, M.L.S.*

November 24, 2004

George Sand intres

Mats Myrstener skriver om en av många kvinnliga 1800-talsförfattare som bröt mot samhällets konventioner

Männens litteraturhistoria från 1800-talet känner vi väl till, men hur är det med kvinnornas? Namn som Fredrika Bremer, Emilie Flygare-Carlén, Marie Sophie Schwartz till exempel? Eller för att flytta ner på kontinenten: Mary

Shelley, Mary Ann Evans (George Elliot) eller George Sand? Om en litteraturhistoria skulle skrivas utifrån vilka författare som verkligen lästes, så skulle dessa sex hamna bland de allra främsta.

De tre förstnämnda var flitigt lästa och utlånade i Sverige på 1800-talet,

men kanske ännu mer i Tyskland, Frankrike och England. I en katalog från Wiens största lånebibliotek, List, med en verksamhet på 1880-talet som motsvarade dagens största stadsbibliotek, återfinns alla tre. De representerar den nya realistiska romanens genombrott i Europa på 1800-talet.

"Utsikt från Marieberg" heter denna tavla, där tre av Sveriges mest lästa författare från 1800-talet förekommer, alla kvinnor. Enligt uppgift är det från vänster konstnären Carl S. Bennet, som också målade tavlan, konstnären Uno Troili, Fredrika Bremer (stående), Marie Sophie Schwartz, och Emilie Flygare-Carlén. Den hänger på Årsta slott i Stockholm, som också har ett Fredrika Bremer-rum.. Med tillstånd av Årstasällskapet. Se vidare www.fredrikabremer.net/Årsta

Antare än Flaubert!

Att Mary Shelley är författare till den världsberömda science fiction-berättelsen "Frankenstein" är väl känt. Hon var dotter till den engelska feministen Mary Wollstonecraft och den radikale filosofen William Godwin. Hon rymde med två av Englands mest kända poeter, Percy Bysshe Shelley och George Gordon (lord) Byron till Schweiz, där hon skrev romanen om vetenskapsmannen doktor Victor Frankenstein och hans monster, en kritik av tidens människofientliga vetenskapssyn och en plädering för romantik och humanism. Romanen skapade en helt ny litterär genre i England, "The gothic novel".

Mary Ann Evans var en av sin tids mest lästa engelska författare, med romaner som "Middlemarch", "Silas Marner" och "Daniel Deronda" på sitt samvete. Liksom George Sand i Frankrike och Victoria Benedictsson (Ernst Ahlgren) tvingades hon skriva under en manlig pseudonym.

Det som upprörde dessa kvinnliga författares samtid var inte att de skrev romaner, utan att de bröt mot samhällets konventioner när de bejakade sin egen sexualitet. Under romantiken, som startade som en radikal protest mot 1700-talets förnufts- och realitetsdyrkan men som mot slutet av seklet blev en manlig bastion av konservatism gentemot socialister, feminister och nya litterära ismer, var poesin och det tragiska dramat de av kritikerna hyllade genreerna. Roman och lättare komedi inom dramatiken sågs som lägre stående genrer, just inte minst för att romanen kom att omfattas av allt fler kvinnor,

som författare, läsare, och – som lånebiblioteksföreståndare!

George Sand

Detta gällde även den franska feministen George Sand. Aurore Dupin hette hon från början, gifte sig med en baron Dudevant, och var en av Frankrikes märkligaste kvinnor på 1800-talet. Hon gick gärna i byxor, diskuterade politik, rökte och drack, och lämnade sin man med en ung älskare för att flytta från godset i Normandie till Paris. Efter en utdragen juridisk process fick hon också vårdnaden om sina barn, vilket var extraordinärt för tiden. För att försörja sig började hon skriva journalistik och romaner.

(Hon har en svensk medsyster, Vendela Hebbe, som sedan hennes man lämnat henne flyttade till Stockholm med sina tre döttrar för att försörja sig som författare och journalist. Hon blev ett känt namn på det nystartade Aftonbladet i Stockholm, skrev även populära sagoböcker, god vän med Carl Jonas Love Almqvist, som diskuterade kvinnofrågan i sin roman "Det går an", och älskarinna till vår första liberala tidnings ägare, Lars Johan Hierta. Känd för sin skönhet, bespottad av de konservativa i Sverige vid mitten av seklet.)

George Sand utmålades också av de konservativa i Frankrike som mansluserska. I journalisten Knut Ståhlbergs fina bok om George Sand, "Paris på de älskandes tid" (Norstedts 1998, även som pocket) betonas att George Sand just utmanade männens eget extravaganta kärleksliv, genom att själv välja sina älskare. Hon hade långa för-

hållanden med poeten Alfred de Musset och kompositören Frederic Chopin. Hon blev en av Frankrikes mest lästa författare och ekonomiskt oberoende, precis som Mary Ann Evans (George Elliot) i England.

Men också en av de mest förtalade. Baudelaires kvinnoförakt gick i spetsen, liksom Strindbergs i Sverige. Men George Sand hade en av Paris mest kända "salonger" i mitten på 1800-talet: där spelade Chopin, Liszt och Berlioz, där träffades Balzac, Flaubert, Victor Hugo och den främste kritikern, Sainte-Beuve. Det var i de högborgerliga hemmen man träffades för att få kultur, i det som Jürgen Habermas kallar den "privata sfären". En motsvarighet, en av få, i Sverige var Malla Sifverstolpes "salong" i Uppsala vid denna tid.

Man skrev också brev i mitten på 1800-talet. Långa, essäistiska brev som gärna lästes upp i dessa litterära salonger (breven då var alltså inte alls privata, i vår mening) och som innehöll litteratur- och musikkritik, nyheter och utvikinngar i alla möjliga ämnen. Det var före den moderna postgången, det snabba nyhetsflödet, internet, telefonen och e-postens tid. Nyheter spreds munvägen. George Sands väldiga korrespondens, 25 volymer, utgavs 1992 av George Lubin.

Och i en avhandling (uppgiften har jag från Birgit Munkhammars inledning till en av de få utgivna romanerna från senare tid av George Sand på svenska, "Familjen Mauprat", Studentlitteratur 1993) av Kristina Wingård Vareille (1987), pekas på George Sands stora betydelse som feministisk föregångare

i Frankrike, som en modern kvinnlig intellektuell med starkt engagemang i tidens frågor.

George Sand skrev nästan sjuttio romaner, ett tjugotal teaterpjäser, artiklar och noveller. Några av romanerna (Lélia, Indiana, Djävulskärret) översattes till svenska på 1800-talet, men har sedan, åtminstone i Sverige, fallit i glömska. Idag kan de bl.a. läsas som exempel på de svårigheter den tidens kvinnor hade att få sin sexualitet accepterad.

Andra exempel på detta är Fredrika Bremers "Familjen H", liksom engelska författarinnors verk från samma tid, George Elliots, Jane Austens, systrarna Brontës. Birgit Munkhammar pekar till exempel på likheter mellan Emily Brontës

"Svindlande höjder" och George Sands "Familjen Mauprat", som bland annat polemiserar mot Rousseaus tankar om människans inneboende godhet. George Sands erotiska förhållanden

skildras ofta litterärt i hennes romaner som idealistiska förhållanden mellan en bror och en syster, eller en mor och hennes

men hennes åsikter var inte socialistiska. Däremot var hon en stark förespråkare för icke-våld, och ett barn av sin tids romantiska svärmeri,

där ingående beskrivningar av känslor och stämningar översvämmar romanerna. Hon dog på sitt gods i Normandie, Nohant, 1876, 72 år gammal. Gustave Flaubert, författare till ett av den franska litteraturens mest berömda kvinnoporträtt, Madame Bovary, grät vid hennes grav och kallade henne "den oändliga värld av ömhet som

Bild av Gérard Fontassard i Aujourd'hui 1939 med Georg Sand med fet cigarr som ledare för en maskulin-feminin litteraturkongress

son, och de handlar ofta om hur en upplyst kvinna bildar och uppfostrar och "förfinar" en rå och oborstad man.

George Sand tog aktiv del i revolutionerna 1830 och 1848 i Frankrike,

rymdes i detta geni".

Den sparsmakade Flaubert skrev själv bara fyra romaner. Hans plats i litteraturhistorien är sedan länge given. George Sand väntar fortfarande på sin. Men läst genom feministiska glasögon torde hon framstå som minst lika intressant som Flaubert, ja för en litteratursociolog oändligt mycket intressantare!

bis-medarbetaren, författaren och översättaren Gunnar Lundin, har gett ut en liten tänkvärd bok med litterära "valfrändskaper" på förlaget H:ström, kallad "I rörelse". Här samtalar han med, kommenterar, och citerar filosofer och författare från alla tider: Spinoza, Emerson, Mäster Eckehart, Swedenborg, Goethe, Voltaire, Jane Austen, Tora Dahl. Bifogar dessutom små visdomsord på vägen, som "även i meningslösheten befinner man sig i rörelse", "besegra det onda med det goda", "djävulen tycker om motstånd", "vad vore vi utan motstånd", som kan värma även de mest frusna hjärtan. Förlaget H:ström i Umeå (www.hstrom.nu) har gett ut andra "smala" böcker av t.ex. William Blake, Henry David Thoreau, och Jörgen I. Eriksson. Liksom Vladimir Oravskys "Lathund för ambitiösa katter" och "Kulturen bakom kulturen".

Åke Åberg 1916 - 2004

Åke

Åke Åberg har avlidit. Jag minns honom i första hand som en av de många kunniga och originella lärare i

hade på bibliotekarieutbildningen i Borås i början av 1980-talet. Där var Olaf Berggren, Erik Starfeldt, Lill Andrén, Greta Renborg, Yngve Lindung och Åke Danielsson, för att bara nämna några. Det var på den "gamla skolans tid", och ibland gick man bort till Allégatans slut för att handläst "dyka ner i SAB-systemet" med den alltid lika positiva Göran Berntsson, och för att äta kakor och dricka kaffe på ett av de många konditorier som då fanns i Borås. Det var en tid jag minns med stor glädje och uppskattning.

Vi hade inte så många lektioner med Åke Åberg, men ett visst hum om hans ämne, bok- och bibliotekshistoria, fick vi. Det fanns inga läroböcker, utan Åke gjorde sina egna, innehållsrika, kompendier. Många av eleverna engagerade han i att göra intervjuer med "biblioteksveteraner". Att han här, liksom i så mycket annat, var före sin tid, förstod vi inte då.

Om Åke egen historia visste jag inte mycket. Senare har jag förstått att han spelat en stor roll i framväxten av vårt svenska biblioteksväsen, som en av många "på fältet". Lite av sina erfarenheter beskrev han i en artikel i bis 2003 nr 2. Han var verksam under en tid på 1950- och 60-talet då de svenska biblioteken växte markant. Halmstad, Ludvika, Borlänge, Visby och Västerås var några bibliotek han arbetade vid, och hans intresseområden var stora. Stort intresse visade han barn- och ungdomsarbete, jag har hört berättas att han en gång ordnade diskotek i biblioteket i Dalarna, till kollegornas stora förfäran!

I den uppsökande verksamheten spelade han stor roll, jag tror som pionjär. Det kunde gälla bokbussar, boken-kommer eller sjukhusutlåning. Men han kom också tidigt att intressera sig för bibliotekens och böckernas historia. Under sin tid vid Västerås landsbibliotek inventerade han det gamla bibliotekets bestånd, med ett tjugotal inkunabler (böcker tryckta före 1500) och hittade då också, infogat i nyare bokpärmar, blad från gamla katolska böcker som förstörts av Gustav Vasas ämbetsmän, vilket var ett vanligt sätt att förfara med utgallrade böcker på den tiden.

Som författare bidrog han med att skriva ner den fortfarande ganska utforskade svenska bibliotekshistorien, också i pionjäranda. Till exempel i den historiska delen av den statliga biblioteksutredningen 1982, i rapporten "Folkbibliotek i tal och tankar", eller i artiklarna "Från Luther till Libris" (i tidskriften Förr och nu, 1979:4) och "Barnbibliotekets begynnelse" (i Litteratur och samhälle, 1983:1-2). I hans avhandling "Västerås mellan Kellgren och Onkel Adam" (1987) beskrev han litteraturens slingriga och intressanta vägar till en provinsstad under första hälften av 1800-talet. Mot slutet av sitt liv ägnade han sig bland annat åt en viktig föregångare till stadsbiblioteket i Visby, ett kommersiellt lånebibliotek, där innehavarna, två kvinnor, fick symbolisera den stora betydelse kvinnor haft för biblioteken som författare, bokdistributörer, bibliotekarier – och läsare!

Oerhört centralt för Åke var, tror jag, bibliotekets demokratiska funktion. Han beklagar i sin artikel i bis att den sociala verksamheten, den uppsökande verksamheten, inte verkar lika angelägen för folkbiblioteken längre. Att sprida kunskap om böcker till alla, inte bara de välbeställda, var nog en av hans verkliga käpphästar.

I en av sina många intressanta uppsatser, i en vänbok till professor Lars Furuland, "Litteraturens vägar" 1988, minns Åke Åberg "Fars bokskåp". Hans pappa var stins vid en liten järnvägsstation utanför Trelleborg. Här fick Åke den ofta lite svärbegripliga dialekt, som levererades smattrande fort, ivrigt och engagerat. När han drabbades av en ögon- sjukdom försökte han, i sjuksängen, så noga som möjligt, minnas de cirka 160 böcker som förvarades i fars vitrinskåp i vardagsrummet. I uppsatsen beskrivs alla, till färg, storlek, pärm, omfång och innehåll. De vittnar om hur viktig folkbildningen var vid denna tid, början av 1900-talet, t.ex. förlaget Ljus många billighetsböcker. Åberg beskriver sin far som en bildningshungrare som stannade i växten, och grubblar mycket över varför hans far aldrig försökte förmedla sina kunskaper till de fyra barnen. Genom att gå igenom böckerna i fars bokskåp tycker sig dock författaren komma en bokläsare och en människa på spåret. En av de många som närde ambitioner, men som på grund av hårt arbete och omgivningens oförstånd aldrig fick utveckla denna sida av sin begåvning.

Det var säkert en orsak till att Åke Åberg hela sitt liv skulle komma att ägna sig åt folkbildarens yrke, på en ständig jakt efter den "potentiella läsaren", den som finns, ibland mycket djupt begraven, slumrande och outvecklad, i varje människa. Men att den finns, och att den är möjlig att väcka, det tror jag han var övertygad om.

Begränsad

eftersändning

Vid definitiv eftersändning återsänds försändelsen med nya adressen på baksidan (ej adressidan).

Avsändare:

Karin Fagerberg

Lyckebyvägen 42, 2 tr
121 52 Johanneshov

B-posttidning

Google™

Google digitaliserar biblioteken?

[Avancerad sökning](#)
[inställningar](#)
[Språkval](#)

Sök: webben sidor på svenska sidor från Sverige

ett pressmeddelande 14 december meddelar Google att man ingått ett avtal med några av de största forskningsbiblioteken i USA och England om att skanna delar (15-20 miljoner böcker!) av deras fackbokbestånd, som sen skall göras tillgängligt via Internet. Amazon, Yahoo och Microsoft har samma intresse att digitalisera biblioteksbestånd. För företagen hägrar nya (reklam)intäkter och biblioteken får hjälp med att göra sitt bestånd mera tillgängligt. Ett liknande projekt med Library of Congress som initiativtagare omfattar bibliotek i USA, Canada, Egypten, Kina och Nederländerna.

Amerikanska bibliotekarier är bekymrade över vad det kan betyda för bibliotekens förmåga att fortsätta att vara bibliotek. Så här skrev Rory Litwin, redaktör för nätbaserade Library Juice i ett inlägg på srrtac-1@ala.org samma dag:

"... Mej tycks det som en rad frågor utöver integritetsfrågor blir aktuella inför utsikten att bibliotek på den nivån skall kombineras med en kommersiella inrättning som Google. Jag lyssnade på en bibliotekarie från en av dessa bibliotek på National Public Radio (NPR) i morse, som berättade om deras planer på att ta med allt i deras bibliotek, oavsett om det var skyddat av copyright eller ej. Google tänker visa några rader från copyrightskyddat material gratis, för att ge den sökande en chans att ta ställning till dess användbarhet. Tanken är sen att Google skall kunna ta betalt av enskilda användare för att låta personen komma åt den elektroniska boken. Jag såg en bloggare igår skriva: Det här är inte slutet för biblioteken, utan början till det största bibliotekskonglomeratet någonsin!"

Men kommer det att bli ett elektroniskt bibliotek eller en elektronisk bokhandel - det är frågan. Om det är ett elektroniskt bibliotek då aktualiseras en massa normerande värderingar som hör ihop med biblioteksprofessionen, t ex integritet, jämlik tillgång, delade kostnader och socialt ansvar. Om det visar sig bli mera som en bokhandel, då kommer dessa värden som gör bibliotek till bibliotek att tillhöra det förflutna. En attityd hos bibliotekarier som svar på detta av "oj då" och att vara smickrad av att bli föremål för Googles intresse är verkligen inte intelligent.

Om någon tycker att du är "sentimental" därför att du är bekymrad över vad det skall medföra för biblioteken, bli förbannad och förklara att det inte är av sentimentala utan av praktiska skäl."

övers. Lennart Wettmark